

בհוצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים, דוד המלך 18.

אדר תש"ט — מרץ 1980

עיוון ומחקר

"חדר גדי" – מوطיב בספרותה של ילדי העולם

מאת אוריאל אופק

יום אביב אן היה וחרות רקדת
ונשרות צחוק במאוזע עינם;
וABA עם גדי יכנסו לתנור
ונעדנו לךם שם בשנים...

כך תיאר המשורר נתן אלתרמן, בטור השביעי שלו "הגדה מן ההגדה", אותו יום אביב רוחוק, שבו נכנס הפיטוט "חדר גדי" אל ההגדה של פסח. הדבר היה בעיר פראג (צ'כיה). או בירת בוהמיה שבקיסרות גורנניה) בשנת ה'שנין (1590). בדף האחרון של ההגדה של פסח שננדפסה אותה שנה איירוע חדש הוא מוצאה של קודמו. עלילת-השיר ידועה לכולנו, וזה הבית האחרון – המשכם שלו, בתרגום עברי:

...ובא הקדוש ברוך הוא ושחת את מלאקיהם שחת את השור שחתה את הים שכיבו את האש שרפה את המקל שהיפה את הכלב שנשן את החול שאל את גדי שקנהaba בשני זוזים. חדר גדי חדר גדי.

אם נקרא יצירה זו بلا להפוך בה משמעות נסתרת, נראה לפניינו מעשה פשוטה וחביבה לילדיים, בעלת יסודות עमיים מובהקים ומבנה צביר, האהוב כל-כך על ילדים, בו נספחים ומצטברים אל כל חדש שורות הבית הקודם. היום, היומם מסכימים רוב החוקרים לסבירה, כי "חדר גדי" אכן צורף אל הגנת פסט, בסימנה, ואמנם, היום מסכימים רוב החוקרים לסבירה, כי "חדר גדי" אכן צורף אל הסדר מתוך מגמה ברורה לעורר את הילדים העייפים, שנלכדו בחבלן שינה בעיזומו שלليل הסדר' המשמשך. שכן אין כפומו צביר זה, שהילדים משתתפים בהשענותו. ברצון. ובנהגתו (וכן בשיר החידות "אחד מי יודע" הבא לפניו) כדי לעורר את הטעfn העייף מתנותיהם. ואם אמנים נכונה סברה זו – וזה כמעט ספק שapr. הוא – הרי שמדפיסי הגנת פראג פתחו בבליל דעתה דף חדש בתולחות

המערכת: גרשון ברגסון (עורך), ד"ר אוריאל אופק (יועץ מדעי), חוה ויזל,
ד"ר אסתר טרסי, רחל פרג

כל הזכויות שמורות

בהתואת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים, זוד המלך 18.

X 276 — ISSN 0334

בסיוע קרן לזכרה של ליבי ברקסון אריה"ב

"חד גדייאתים" גם בכל רחבי המזרח הקרוב והרחוק, מיפן וסיאם ועד פרט והודו והקשר בין אלה לאלה טרם הובילו סופית. נוצר, קודם, קודם כל את האגדה העברית הקדומה (נמצאת בקובץ המדרשים "בראשית רبه") על נמרוד מלך בבל, שקרא לאביהם בני-תרח ואמר לו: "השתחו לאש". אמר לו אביהם: "אשתחו למים שמכבים את האש". אמר לו נמרוד: "השתחו למים". אמר לו: "בראשם שמוגמו בידורית", ושירי הילדים הראשוניים הופיעו בדפוס באירופה רק כמה שנים מאוחר יותר.

אבל המפרשים המסורתיים לא היו מעולם מוכנים לקבל דעה 'אפיקוריסטית' זו, שמדובר חילוני הוכנס לתוך האגדה המקודשת כדי לשעשע את הטף. מאו ראשית המאה השמונה-עשרה ואילך ניסו מלומדים, רבנים ופרשנים רבים למצוא משמעויות וرمזים לפונה המסורת ב"חד גדייא".

רוכם ראו ביצירה זו חידה (וראו לשים לב לכפל המשמעות של המילים: חד גדייא — והוא: הגדי חד חידת), או משל בעל משמעות אלגוריית, הקשורה בגורלו של עם ישראל. הראשון שמספרם פירוש מקוף על תוכנו של "חד גדייא" היה המלומד היהודי המומר נקdimon (פיליפ) ליברכט; בספרו הגרמני "חד גדייא — חידה יהודית", שנפסס בלייפציג בשנת 1731, הצביע לברכט פתרון זה לשיר-החידה: הגדי הוא עם ישראל, שאבינו מלכנו — הקדוש ברוך הוא — קנה ונאל בעורת משה ואחריו, הם שני הזווים (כמו שנאמר בשירת חיים: "עם זו קני ת"). צוראים רבים כמו ירושלם בכל הדורות, וכל צורר גענש בעי האובי שבא אחריו: החותל מסמל את מלכת האדם הוא החזק מכל.

אם נרחק מן המורה הרחוק לדרום-אמריקה, נמצא שם מעשית חד-גדייאתית על ארנב הלודה בסוף מהיפושים ואחריך מתרנגולת, שועל, כלב, נמר וציד. בבואה מועד הפערון באחת החיפוריות אל הארנב; הלה קורא לתרנגולת הבולעת את החיפורית; בא השועל ובולע את התרגולת, בא הכלב וגונש את השועל, בא הנמר ומסתער על הכלב, בא הציד והורג את הנמר... ואם געל מדרום-אמריקה לצפונה, נמצא שם את זמר-העם הצביר על הזקנה שבלה עזוב; בבית האחורי, המסכם את כל עליותיה של הגבירה הזקנה נאמר, בדומה לחיד-גדייא:

... **היא בְּלָעָה פֶּרֶת שַׁתְּבֵלָעַ הַפְּלַבְּלָבַּן,**
היא בְּלָעָה הַפְּלַבְּלָבַּן שַׁבְּלָעַ הַחֲתוֹלַן,
היא בְּלָעָה הַחֲתוֹלַן שַׁבְּלָעַ הַצְּפּוֹר,
היא בְּלָעָה הַצְּפּוֹר שַׁתְּבֵלָעַ תִּעְכְּבִישׁ,
שְׁפִירְפָּר בְּתוֹךְ נְדָגָן וְהַרְעִישׁ,
הָא בְּלָעָה תִּעְכְּבִישׁ שַׁבְּלָעַ אֶת תִּזְבּוֹבַ,
וְהַקְּיָה כָּה עַצְוֹב — לְבָלוֹעַ זָבוֹב.

לבסוף בלחזה הזקנה סוס אבירות, היא מתה — ובא הקץ לשיר...
אבל אם נחזור לאירופה, נמצא איזופר לסייעו-משל 'חד גדייא' ספרדי קדום ב"דון קישוט" לסרוונטס; שם נאמר (בסוף פרק ט'ז): "...בדבורי המשל: החותל אחריו העכבר, העכבר אחריו החבל החבל אחורי המקל" וכן הלאה. רוסיה העניקה לספרות-ילדים את ספרו 'חד גדייא' היוזם מעתות מתוך רבות. על סבא יפת והלפת (או בתרגומו העברי של לויין קיפניס: "סבא אליעזר וגזר"), אשר הבית האחרון שלו הוא —

"משך העכבר בחותל הפזיות, חותל פזיות הכלב עליין, משך הכלב בננד, ננד בסבטה, סבטה בסבאה, סבא בלפת, משכו ומשכו בה — עד שהוזיאו".

(הlapft, תרגמה מריט ליז-שטייליט).

גם למשייה זו יש כמה וכמה גוסחים בכמה מלשונות אירופת. וכיון שישפורי השרשת הקדושה אלא להב המכאלת", תלבב מהorer להמר: "לא אני שחתתי אותה, אלא הניצב"; הניצב מגלגל את האשמה על כת-היד וכן הלאה. אך באותה עת עצמה רוחו אגדות, משלים וחרוזים

ספרות-ילדים העולמית; שכן "חד גדייא" הוא השיר הראשון בעולם, שנכתב ונడפס במטרה מפורשת להנאתם ולשעשועם של הילדים. עד אז לא נדפס בשום ארץ ובשוב שפה שיר סיפורי לילדים שמשמעותו 'בידורית', ושירי הילדים הראשונים הופיעו בדפוס באירופה רק כמה שנים מאוחר יותר.

אבל המפרשים המסורתיים לא היו מעולם מוכנים לקבל דעה 'אפיקוריסטית' זו, שמדובר חילוני הוכנס לתוך האגדה המקודשת כדי לשעשע את הטף. מאו ראשית המאה השמונה-עשרה ואילך ניסו מלומדים, רבנים ופרשנים רבים למצוא משמעויות וرمזים לפונה המסורת ב"חד גדייא". רוכם ראו ביצירה זו חידה (וראו לשים לב לכפל המשמעות של המילים: חד גדייא — והוא: הגדי חד חידת), או משל בעל משמעות אלגוריית, הקשורה בגורלו של עם ישראל. הראשון שמספרם פירוש מקוף על תוכנו של "חד גדייא" היה המלומד היהודי המומר נקdimon (פיליפ) ליברכט; בספרו הגרמני "חד גדייא — חידה יהודית", שנפסס בלייפציג בשנת 1731, הצביע לברכט פתרון זה לשיר-החידה: הגדי הוא עם ישראל, שאבינו מלכנו — הקדוש ברוך הוא — קנה ונאל בעורת משה ואחריו, הם שני הזווים (כמו שנאמר בשירת חיים: "עם זו קני ת"). צוראים רבים כמו ירושלם כל העם "ושמזרו ברועה עדרו", כפי שנאמר בונבאות הנחמת. את הגדי השוחט — האש היא יוון, המים — רומי השור — העربים המוסלמים, השוחט — האלבנים, מלך-ההמות — התורקים-העותמאנים, שכבשו את ארץ-ישראל ומעיכבים את הגואלה. אבל לבסוף יבוא הקדוש ברוך הוא, כרית את המלכות הרשות — יגאל את הגדי — העם "ושמזרו ברועה עדרו", כפי שנאמר בונבאות הנחמת.

ਪתרונים דומים לזו, פחות או יותר, היצעו גם הפרשנים והחכמים המאוחרים, שהתחעמו ב"חד גדייא" — מהם שניסו לקשור אותו לסייעו מכירת יוסט, או לזיקה העולמה שבין הגוף והנפשה; בינם יזכרו יהודה הורוויץ בספר "כרם עין גדי" (פירוש חד גדייא קניגסברג תקכ"ד 1764/); ר' יהונתן אייבשיץ, שחי במאה השמונה-עשרה באלטונה; ר' אליהו הagan מווילנא (שני פירושים, שנדרשו אחורי מותו ב"הגדה מגדל עדר") ואחרים. אכן, לפניו גדי אחד קטן, אשר פנים רפות לו, כל המצווי בספרות הפולקלורית וביצירה הבדינונית לילדיים יודע, שה"חד גדייא" אינו אלא גוסחה אחת מתוך עשרות ואולי מאות גוסחים-מקבילים, הדומות זו לזו הן בחותם העילילה והן במבנה האגביר. לא תהיה אולי משומם הפרזה רבה בקביעת, שאין כמעט אומה ולשון, שלא ימצאו בהן אגדת פזמנה, חרוז ומעשיה בעלי צורה /או תוכן 'חד-גדייאתים'; ואנו לא נביא כאן אלא דוגמאות מעטות מתוך רבות.

בעקבות "חד גדייא" ראשון

קודם כל, מהו מקורה של יצירה עממית זו ? או במלים אחרות, היכן 'עלדי' חד גדייא הראשון ? כמו בכל יצירות הפולקלורה קשה להשיב בודאות גם על שלשה וזה, ואולי אין לה תשובה אחת ויחידה. כבר בטקסטים הפולחניים שנערכו ביוון העתיקה מצוי גרעין 'חד גדייאתי', שיש הרואים אותו כקדום ביוון. בעת הקרבת ובבחזאותו אומרים כאן חדות: "לא אני שחתתי את הבהמה הקדושה אלא להב המכאלת", תלבב מהר להמר: "לא אני שחתתי אותה, אלא הניצב"; הניצב מגלגל את האשמה על כת-היד וכן הלאה. אך באותה עת עצמה רוחו אגדות, משלים וחרוזים

ירחון "תד גדי" אנגליות

אשר זה תונגה :
בנוסף לדוגמה פירב החזריזר לעבר
לכמה וכמה מקבילות חד גדיאתית ידועות רוזחות ברחבי האיים הבריטיים. בקבוצת האיים שמצפון
לסקוטלנד רוזחת המשעה בפרה שסירהบทחת הלב לאישון הקטן והוא אים עליה במקל, בשוחט
רכוי. ידועה למדי היא גם המשעה הקלטית על מונאקר ומאנקאר; אך מפורהמת ממנה, וגם
דורמה דמיון מפתיע לסיפור חד גדי שלנו היא מעשיהם האנגליות הקודמות, "הזקנה והחווריר",

זקנה אוחז מצאה מטבח בסף, הלהה לשוק וקנמה חזרויזר. בשוכב בביתה סירב החזרויזר לעבר את הסף, ביקשה הזקנה מן הכלב כי ישנו את החזרויזר, המסרב לעبور את הסף. לאחר שסירב הכלב, פנתה הזקנה למחלק שיכת את הכלב, לאש כי תשורו את המקל, למים כי ייכבו את האש, לשור כי ישתח את המים, לשוחט כי ישחט את השור, אל החבל כי יתלה את השור, אל העכבר כי יכרסם את החבל ואל החותול כי יטרוף את העכבר. אמר החותול, שאם יקבל חלב טרוף את העכבר, הביאה הזקנה הלב לחותול, מיהר החותול להתנפֶל על העכבר, מיהר העכבר לכרסם את החבל, פנה החבל לתלוות את השוחט, מש השוות לטלות את השור, מיהר השור לשתו את המים, מיהרו האלים לכבות את האש. מיהר האש לשרווף את המקל, מיהר המקל להכות את הכלב, אז הכלב לנשוך את החזרויזר. מיהר החזרויזר לעبور את הסף — והזקנה ייכלה להיפגנס עם ערב בביתה.

על היופנס עם ערב לביימתה. עשר הדמויות הופיעות כאן זהות כמעט לחלוטין לאלה שב"חדריא", והדמיון שבין שתי יצירות אלה הוא בתוכו והן במבנה הצביר של חזון איינו מותיר כמעט ספק בקיומו של קשר עולם בין היניהן. בין הצעיביו רבים על דמיונה של המעשיה בזקנה אל שיר-הילדים האנגולית הצביר המפורטים "הבית אשר בנה ג'יק", הפותח בביית בן שורה אחת — "זהו הבית אשר ג'יק בנה" — ואשר הבית האחרון, באחד-עשר במספר, הוא —

האחד-עשר במספר, והוא — זה האבר חרוץ הידים. שנידל החסוי לבני-הכגפים, שהעיר את הcombe מוגלה-הלהחין. שהשלא את הגבר לבוש הקרים, שנסק לעלמה עצובות הענינים, שחלבה המרה בעלת הקרים, שנגהה את הכלב, שנשד החתיל, שטרך הכביר, שאכל השעורה, שהיתה ביתם אשר ג'ק בנה.

שיר ישן זה הוא אחד המפורטים ביותר בספרות האנגלית במאה ה-18. מוקדו לוט בערפל, אך ידוע שהוא נכתב בשנת 1755 בקובע "שי לשנה החדשה מאות האומנות אהבת-אמת [Nurse Truelove], או ספר-הספרים לילדים", שהוציאה בלונדון ג'ון ניובריא המוביל בראשון של ספרי ילדים. מאוחר השיר ונזכר עוד מאה שנים לאחר מכן, אם בנוסחו המקורי של מתיו גיק, שהופיע לראשונה ב-1819 עם ציורי של ג'ורג' קרוקשאנק ונדרסת בחמישים וארבע מהדורות! ; ובדומה ל"חד גדי" העברי וכמה גם שיר זה לגירסאות, פארודיות ולחוקים. ריבים יותר מכל שיר-עם אנגלי אחר. בן החוג השיר הספרוני על בימת התיאטרון, בוצע בidi אמניג' יזועים, והוא נapse גם בתרגומים — או נוסחים — בצרפתית, גרמנית, דנית ועוד.

או לא זו בלבד. הפופולריות הרבה של יצירה אנגלית זו עוררה את חוקרים לנсот ולבולו

לעשרות רבות, ראוי שנתרכזו עתה באופן יצירות, העשוויות להיחשב בשל תוכנן לנוסחה זו מקבילה של חידת-הדייא.

כמה מולדים הבירעו את הסברה (המופיעה באנציקלופדיה יודאיקה כעובדה!), כי המקור להשיר של "חד גדייא" הוא שיר-העם האגרטני הקדום "שירו של יוקל", המוכר כמעט בכלillard בארצות הדוברות גרמניות: האדון שולח את הנער יוקל לקצור את השערות, אך יוקל מסרב לנו, אז שולח האדון את הכלב כי ישוק את יוקל — והכלב מסרב; אחריךר שולח האדון את האיש, את המים, את השור, את השוחט, את החלין ואת מלאר-המוות — ממש כמו בסיפור חד גדייא. המבנה-הצביר של השיר דומה גם הוא דמיון מפחיע ל"חד גדייא" שלנו (תרגום מלא של "שירו של יוקל") ראה רספבי יילדי העולם השמיינו בולם, תשכ"ח, עמ' 38).

הפלב אינש רוזה לנושך –
הפלב אינש רוזה לנושך –

ומכאן נמשך השיר כמו בגירהה על יוקל המסרב לקוצר שערום, וכמו בשירים הילדיים של ח"נ ביאליק "נטע אל" (על הקשר בין שני יצירות אלה — ראה להלן).

מן השיר הסיפורי על הנער הסרבנן הסתעפה כנראה שרשותה הסיפורית על החיים הסרבנית, המאננת למלא פקודה, או תפקידה, ומשלחות של מלכים מאימים מגיעה אליה בסדר חד-גדיאתני, עד שהיא מסכימה או נאלצת למלא את המוטל עליה. וcosaות מקבילות נפוצו בדרך כלל מארופיה לארצות אסיה, אפריקה ואמריקה, כאשר רק הזוחה של החיים הסרבנית מתחולפת בגנדזיה מארץ הארץ. ברוב הנוסחאות המורוח-אייזופיות החיים הסרבנית היא העוז (או של ח'ד גדי...), שאינה זוחה לשוב אל הדיר. בית האחרון והמעניין של הגירהה הליטאית אלו פוגשים את הדמיות הבאות, שבדומה לסיפור ח'ד גדי, גם מספרן עשרה:

הרך השטן לחזק את היהודים, מיתר היהודי לשחוט את השור, הילך השור לשותת את האמים, חשו המים. לכבודות את האש, משה האש לשדרוף את האבן, פונמה תאבן לשברור את חורי-הגרון, מיתר הגרון לחתוך את החבל, מיתר החבל לתולות את הציד, מיתר הציד ליריות בעז, נתשה חען את עץ האגוזה ושבה אל הדיר.

אחת הנוסחאות הגרמניות פותחת בתרנגול שהעיר את הוקן משנהו, "ובא שועל וטרף את תרנגולו"; ואילו נסחה איטלקית פותחת בגדי شبך בקבוק יין, "ובא זאב וטרף את הגדי". יהודי בכל מספרים על "חד גדי באשה וגדי" (מופיע בקובץ "המחטב שנשלח עם הרוח" מאת איליהו אגסי, עם עופד תשל"ט), בו מסרב הגדי לשוב הביתה לפני כניסה השבת; חולך השה וקורא לאקרים, לחיט, לאורגן, לטוזה ואחר-כך לככשים, עד שלבסוף צוחק הגדי ואומר: "מה מה שבעתה, בוא נשוב הביתה לפני כניסה השבת..."

זה יציה 'מושאלת' ממקורות זרים, כתוב הספר. הפליט אלחננ-לייב לויינסקי דברים נמרצים אלה: "אוחב אני את חד גדי ואני מותר על כבוד יצירתו. יאמרו מה שיאמרו לנו המבקרים החדרים, כי הוא זמורתי זה אגדה רומית ויוונית ואנו אספנו אותו ותרגמונו ארכאית — אין אני מאשר לhomם ומפני מוסכים לדבריהם. ברור הדבר עביני, שהוא ליד בית, אגדת עברית מקורית. כי מאין להם ואני מוסכים לדבריהם. אמרת עבורי מושאלת הנודע הנרי ג'ורג', שהה מעריצי התנ"ך והיהדות, פירנס העתונאי הסתוציאולוג האמריקני הנודע הנרי ג'ורג', שהה מעריצי התנ"ך והיהדות, מסה בשם: "נסון להוכיח כי שיר-ילדים שלנו 'הבית אשר בנה ג'ק' הוא אלגוריה היסטורית [יהודית]".

ואחרון חשוב — המלומד הבריטי הנודע ג'ים אוריירז'ול, שהתרשם בעבודותיו על יצירותו של מלחין שיר ומחקרים על מקורותיו של מלחין השירים העם — הביא בספריהו מילון של ילדים — (מהדורות 1860) את "הבית אשר בנה ג'ק" ו"חד גדי" זה לצד זה, כדי להוכיח את הקבלה שביניהם. גם תלמידים אחרים, ביניהם הפלקלוריסט היהודי יוסף ג'ייקובס וגוג'ה חוקרים יוניה פיטר אופי הזיכר בספריהם הקבלה זו בלבד עםזהה חידושם מעיה.

אך נראה שאוטם חוקרים לא היו מודעים לעובדה, כי "חד גדי" נדפס בשנת 1806 בנטה נסחף עטמי, שאפשר לאוותו כתרגם באמן ונדווק להפליא של המקור העברי-ארמי. נסח זה נדפס בספר הדיע של המשוררים-האספנים הגרמנים אכימ פון ארנץ וקלמנס ברוננטאו "קרן-הפלאים של הנער", שהוא האוסף המקיף הראשון של שירים גרמניים. השיר הופיע שם ללא כל איזוף של מקורי היהודי, אליו היה יצירה גרמנית מובהקת. העורכים פינוו "השיר על הגדי הקטן", וזה תרגומו המילולי של הבית האחרון:

הגדי שחקף, והפוך שחקף / גנדמה: חשלם פה גבינה;
או באך שלבוי הוא נאכ באוך / בין היל גדי גאלות.

אך תחת הערש עמדה חית-הטרף והגדי טורף — "זוכר גדי לברכה".
בדומה לו מוכיר גם שמשון מלך את הגדי שנטרף, בקונגו על נוף ילדותו התרב:

על-טרף היו גם גדי ועם גדי / ותחרב אכללה זקנים ונערם...

אף-על-פי שברנטאנו ופון ארנץ פסקו כי זהו שיר גרמני קדום, אין ספק שהוא הגיע אל הגרמנים מתרוגמי האידי, כפי שהושר וראי עלי-ידי ילדי ישראלי במרכזי אירופה. על כך עשוות אויל להעיד צורות התקופה של שמות "גיבוריו השיר" (כגון: ציקליון — גדי קטן) האפיגניות לאידיש, וכן העובדה שכמה מהדורות גרמניות מופיעות המלים שוחט ומלאכ-הסמות בתעתיק גרמני ובhaygeי אידי, בין הראשוני, שהציגו על המקור היהודי של השיר היותה אספנות שירי הילדים הגרמניים ארמגארט פון פאפר, שפינהה אותו שיר השרשנות הקדום ביותר; ובעקבותיה הלכה גם חוקרת ספרות-ילדים השווייצרית בטינה הרילמאן, שכתבה ברוב התפעלות: "פשטוות העוזה של חרוזים אלה, החורה הקבועה ומצטברת, חולית הסיסום המפתח בששלחת האירופים — כל אלה יחד תורמים במשמעותם הבולט-צפוייה של שיר עתיק זה. בו בזמנו מקבלים הילדים מושג רב-ירושם על כחון של מילים, יחד עם רמז על זיקת-הgomlin התרגום כמעט של מאורעות ותוצאותיהם". מתוך ספרה הגרמני "300 שנה של ספרות-ילדים אירופית", ציריך, 1963, עמ' 30).

ὔσηρατ μαρμί ουΐον και πολύμον διέψευσε μάκα των δύο γενεών της απόγονης της λατηνής γλώσσας μεταξύ της και της γερμανικής. Το μεταξύ της διαφορά είναι σημαντική, αλλά δεν είναι σημαντική το γεγονός ότι η γερμανική γλώσσα είναι μια γλώσσα που έχει μετατραπεί σε μια γλώσσα πολιτισμού, μετατραפ

"גדי לבן וזכה"

אף-על-פי שברנטאנו ופון ארנץ פסקו כי זהו שיר גרמני קדום, אין ספק שהוא הגיע אל הגרמנים מתרוגמי האידי, כפי שהושר וראי עלי-ידי ילדי ישראלי במרכזי אירופה. על כך עשוות אויל להעיד צורות התקופה של שמות "גיבוריו השיר" (כגון: ציקליון — גדי קטן) האפיגניות לאידיש, וכן העובדה שכמה מהדורות גרמניות מופיעות המלים שוחט ומלאכ-הסמות בתעתיק גרמני ובhaygeי אידי, בין הראשוני, שהציגו על המקור היהודי של השיר היותה אספנות שירי הילדים הגרמניים ארמגארט פון פאפר, שפינהה אותו שיר השרשנות הקדום ביותר; ובעקבותיה הלכה גם חוקרת ספרות-ילדים השווייצרית בטינה הרילמאן, שכתבה ברוב התפעלות: "פשטוות העוזה של חרוזים אלה, החורה הקבועה ומצטברת, חולית הסיסום המפתח בששלחת האירופים — כל אלה יחד תורמים במשמעותם הבולט-צפוייה של שיר עתיק זה. בו בזמנו מקבלים הילדים מושג רב-ירושם על כחון של מילים, יחד עם רמז על זיקת-הgomlin התרגום כמעט של מאורעות ותוצאותיהם". מתוך ספרה הגרמני "300 שנה של ספרות-ילדים אירופית", ציריך, 1963, עמ' 30).

ὔσηρατ μαρμί ουΐον και πολύμον διέψευσε μάκα των δύο γενεών της απόγονης της λατηνής γλώσσας μεταξύ της και της γερμанικής. Το μεταξύ της διαφορά είναι σημαντική, αλλά δεν είναι σημανտική το γεγονός ότι η γερμανική γλώσσα είναι μια γλώσσα πολιτισμού, μετατραפεί σε μια γλώσσה

אסתיר הגדי של הגדה / וחתול כל לא ידע
ביקו סקי - ולא יאכלנו ...

(שלום ילדים, עמ' 35).

הנוּן בשירה התאורית ובשירת הלירית לילדים

מאט מירי ברוד

א. נופים שהם הנושא המרכזי של
היצירה.

ב. נופים שהם משניים לנושא העיקרי
(מטפוריים, יוצר הלחץ רוח, מובי-
אים לחיזוק האמור וכו').

אבחנה אחרת, אמנים גסה למדוי, היא
בין תפקידי הנוף בפרוזה לבין תפוקתו

בשירה. וכותבת על כך יוסף אבן :

"מדרך הטבע יפה התמונה הספרותית
לשעמיד את אופיו של המקום **בלוקל**,
נסיוון למצות נוף על כל פרטיו במלים,
עשה להביא להשתרעותן על פני עמודים
רבים ואף אז לא ימוצה עד תום. כמו כן,
בשל היהות הספרות אומנות של זמן,
מעטברים בה הפרטים זה אחר זה,
מן נופל. שלח הי גער ללקוט את הפיגים, אבל התאניה סרבה פגים לתנוט והפיגים
מן גער שרט, מכל מאן חתול החזות, אש מאנה מכל לקות, מים מאנו אש רבות, שוריפר מאן
מיותם הצלום, אשר בו נתפש הנוף בש-
למות כתבנית, וההתרששות ממנה היא
מיידית".

ב. ראה בעין זה : יוסף האפרתי : המראות
יון הנופים ולמשמעותיהם אלא למידת
היותם חיקוי למציאות (ריאליסטיים ומדי-
נטיים), היא בין הנופים הריאליסטיים,

מבוא
נוף הוא מראה טבע המוגבל לתהום
שדה הראייה של האובייקט הצופה בו.
בヵלה, נהגים להשתמש במושג "נוף"
גם לבני מראות אחרים כגון נוף אנושי,
נוף אורגני ואחרים.

בשל אופיה המופשט של השפה לעולם
אין הנוף יכול להיות מומחש, כפי שעור-
שים זאת הצללים או הציגו הריאליסטי.
נסיוון למצות נוף על כל פרטיו במלים,
עשה להביא להשתרעותן על פני עמודים
רבים ואף אז לא ימוצה עד תום. כמו כן,
בשל היהות הספרות אומנות של זמן,
מעטברים בה הפרטים זה אחר זה,
מן נופל. שלח הי גער ללקוט את הפיגים, אבל התאניה סרבה פגים לתנוט והפיגים
מן גער שרט, מכל מאן חתול החזות, אש מאנה מכל לקות, מים מאנו אש רבות, שוריפר מאן
מיותם הצלום, אשר בו נתפש הנוף בש-
למות כתבנית, וההתרששות ממנה היא
מיידית".

כ. ראה בעין זה : יוסף האפרתי : המראות
וילשון, הוצאת מפעלים אוניברסיטאיים ת"א,
ביבות, רזה אש מכל לקלות, רץ מכל חתול חבוות, רץ חתול הנער שרוט, רץ הנער פגים
ללקוט, הפגים אמרו : "הגענו !"

מוטיב חד גדי חורו ומופייע שוב ושב בעשרות שירים לילדים. היו משוררים (ישראל דושמן,
יצחק קצנלאסן, שלמה סולסקי ואחרים) שכתחבו מחדש את ספרות המשנה הקדום, תוך היצמדות
אל מהלך העלילה ורעיוןותיה ; ואילו משוררים אחרים בחרו ב"חד גדי" כנקודה מוצאת לרעינונות
חדים : יצחק יצחק ספר "מעשה בגדי קטן / ורעה עובדיה / שהציל משן התן / חד גדי", חד
גדי" ("חרוזים עליזים", עמ' 76) : הרועה האמץ חבט במתחו בחית הטרף והניתה... בשירו של
חיים חמיאל בורה הגדיל הנוצע מפני החתול, האריה והՃב — וויה איפוא "מעשייה בגדי החטב
[...], שלא טרף אותו חתול ולא ארוי ודב" ("נרות במולדת"). ואילו בשירו הגדול של לוון
קיפניס "חד גדי" ("מחזרות", עמ' 133) מחליל הרועה "מזמור חדש לישראל" : במזמור חדש זה
מקבלות כל "נפשות הפעולות" בסיפור הקדום תפקיר חדש ; אין לנו נוכחות, אלא עשות
מעשה היובי ויצרבי : החתול יעבד ויצוד, הכלב ישמר על החל, המכקל יישתל וויה
לעז-פרי, האש תאיד ותאפה, הפלג ישקה את התל השור ית eros ומאכלת השוחט הפכה לחרמש-
קצר, אכן, הוו אחירות הימים !

לyon קיפניס חור ועשה שימוש מקורי נוספת בדמות חד גדי. בסיפור האלגוריה המהו-רו שלו "חד
גדי" (ספר "פסח" בסדרה "מודען ישראל") חד גדי היא גדייה אמיתה, העשויה דרכה מן
הנבר אל ארץ הבחירה ובדרךה הארוכה היא מניטה את החתול, המכלב, האש והים, שניטו
להיות לה למיכשול.

הגדי, כדיות וסמל לידידו הטוב של הילדה, מופייע בשיריהם של מרים אילן שטקליס ("שיר הגדי"),
חימן נחמן ביאליק ("גד-גדי") מכיאל דשא ועד. ביאליק העניק צבון חד גדייה טיפוסי גם
לשיריה-שרשות נטע אל" (נדפס לראשונה בדור-שבועון "עולם הילדים", א' באירר רפואי),

ואחריך ב"שירים ופומנות לילדים", עמ' עז-פר) :
אליהם נטע תאניה בגנ-העדן, כדי שחחנות פגים כדת ; אבל התאניה סרבה פגים לתנוט והפיגים
מאנו לנופל. שלח הי גער ללקוט את הפיגים, אבל הנער מאן פגים ללקוט ; ואחריך — "חתול
מן גער שרט, מכל מאן חתול החזות, אש מאנה מכל לקות, מים מאנו אש רבות, שוריפר מאן
מיותם הצלום, אשר בו נתפש הנוף בש-
למות כתבנית, וההתרששות ממנה היא
מיידית".

רץ מלוד שוחט שפט, רץ שוחט שוריפר שחוט, רץ שוריפר המם שחוטה. רזו מים אש
ביבות, רזה אש מכל לקלות, רץ מכל חתול חבוות, רץ חתול הנער שרוט, רץ הנער פגים
ללקוט, הפגים אמרו : "הגענו !"

ומוסר ההשלב המתבקש הוא, כמובן : מי כל מפליא עשות ? אין כאלהינו !"
כמו מומחה ספרות-ילדים ראו בשיר-שרשות זה "כמעט פארודיה", או "מעין פאראפרואה
(המשך בעמוד 57)

2. אבן, מלון מונחי הספרות, אקדמוני, ירוש-
לים, 1978, עמ' 156.

גשם, וشعומם — מרים יлон. החופש הגול — נעמי שמר ורבים אחרים. מומלץ להביא את השירים התיאוריים לגל הרך כשם נקשרים אל הנוף הסובב את הילדים ואל הזמן המתוארים ("הגורם המאמן") הילד אמר לו תפוט את הקשר בין המציאותות לבין הכתוב בשיר: ישמע שיר על הסבון עם הופעת הסבוניים, על שריפה ומכבי אש — כאשר פרצת שריפה או כאשר מכבי אש נדרשים לבצע פעולות-חצלה מסיבה אחרת. בغال הילודות התיכון נתן להביא בפני הילדים גם שירים תיאוריים שבהם הנוף עשו להתרפרש גם במשמעותוות. (לעתים אלגוריה או כסיפור ממארולם), גם איזובן הנוף בשיר קודם שליל), על פוטו, כנוף קונקרטי, ורק אח"כ יש לעמוד על הקשר שבינו לבין הגורם הא-חר אליו מרמז הטכסט. דוגמה לשיר כזה הוא השיר היפה "פרח" של צ'ז אב.

פרח / לצד המשועל / עליה גבעול /
עדין מאד / סגור כסוד / יורך
בחיר / ניצן עיר.

"יהי פה פרח על גבעול / אומר
עובר את המשועל / פרחה".
יום עובר /ليل גובר / שחר נשור /
בוקר זוח / ניצן נפתח".

"הנה פה פרח על גבעול / אומר
עובר את המשועל / פרחה".

חולף יום / ליל עובר / נשור עליה /
עליה נשור / באור היום / גבעול
ערום / זקור בדמי / נושא הפרי.

אור חולף / חולף הצל / יום חולף /
חולף הליל / הפרחת קמל.
פרח קמל פה על גבעול / אומר עובר
את המשועל / פרח.

הדברים באופן מהיר בהרבה מאשר באמ-
צעות אמריות והסבירים. שירים אחרים המתעכבים על פרט בנוף הם שירי פניה ברוגשין ("יצא אל השדה", "יבוא אליו פרפר נחמד"), שירים של אנודה, של קיפניס, ספרטה ואחרים. דוגמאות נוספות מסווג זה:

עליה נידף / ברוח עף

מתגעגע מתנדנד ועולה ויורד

מתנווץ בשמש / מתנווץ באור

חשבו הצפרים /ograms

(פרט בנוף דינמי)

ברמוני ברמוני

גרעינים המונ

וכלים אדומיים

וכלים טעימים

פעוטים מבקרים

ומאד מתוקים

פניהם ברגש טיין

(פרט בנוף סטטי)

שירים מעין אלה עוסקים במסירת אינפורמציה על הסבון, הרקפת והיקינ-
תון, על הנחליאלי, הבולבול ואחרים,
או על תוכנות נוף שלם כמו נופי קיבוץ,
עיר, כפר, נופי-סתו, קיז' ואחרים.

במרבית שירי הטבע נמצאים תיאורים קונכיאנליים של הנוף, וגם הlk הרוח
שבו הוא זהה "המקובל ברכוב": הסתו
הוא לעולם עזוב, והאביב לעולם שמח.
פרידות תתרחנסה רק בסתו ואהבות —
רק באביב. שירים המעניקים את הקונו-
בנצייה הם רבים מאד: שלכת — ל. גולד-
ברג, שלכת — אנודה עמיר (גם כאן כדאי-
לשים לב לאפיקו נוף סטטי ונוף דינמי).

1. אפיקו נוף בזמן מסויים או במקום מסויים, כשהשיר מכיל **קטלוג** תכונות או אובייקטים אופניים לאוטנו נוף. (קטלוג זה מכיל את הקונכיאנה ונוקט בדרך הכללה).
2. אפיקו והתעכבות על **אובייקט מ-
סוגים אחד בתוך הנוף** (פרט בתוך הקונכיאנה).

3. **תיאור אירוע חד פעמי** בתוך הנוף הקונכיאני. (שירפה, שלג, וכיווץ'ב).

בדרך כלל, מצוי הדובר בשיר התיאורי מהוך לשיר ומתקיים תיאור "אובייקטיב" ומתוון. בחלק מן המקדים קיימת האנו-שה של הנוף, על מנת להבהירו טוב יותר ולהתאים לו לעולם המושגים של הילד. אולם עיקרו של השיר הוא בnof כלו או בפרט בלבד. שירים אלה, כאמור, לסכם באופן תמציתי ביותר תוכנות עקרניות של עונות שנה, מקומות ונסיבות בעשנות שונות של הימנה וכיווץ'ב, באמצעות ארגון האינפורמציה ע"י חזרות, מש-קל וצלילים — העשית קליטת הדברים בהירה יותר ומהירה יותר. שירים אלה הם מרביתו השרה לפעוטות. כך למשל, קטלוג תוכנות מצוי בשיר הבא:

מי לא יכיר אותנו / פרחי הצבעונית?
גם בתרם גם גביע / יש לנו אדמוניים
ולמה זה עליינו / על כל גבעה שביבן?
בשרה טובה בפיינו / כי בא,
כי בא אביך.

мотוך שיר צריך זה שומע הילד על צורת הפרח מקום גידולו ועונת פריחתו. וכשארgon האינפורמציה נעה באמצעות שיר קצר רוך בפיו נוף צלילי — נקליטים

הנופים הדמיוניים והנופים הבדיוניים. הדברים כאן אינם מוגדרים מבחינה תיאורית; אך באופן מעשי, בשל העי-רוב שבין המציאות והדמיון בגיל הרך, קיימות יצירות לילדיים, שבחן הנוף יוצרן מן הריאליה וועבר לתיאור נוף דמיוני (כאלה הם השירים העוסקים בהשכלות קוונרטית בעניטם, המובילה לדמיונות ולראיות נוף אחר, כמו "חנן מביט בענין" למרים ברטוב, "סיפורים בעננים" ללא גולדברג, "על ענן כביש" לאנדיה, ואחר-רים). במאמר זה, נעסוק בינויים "ראי-לייטים" בלבד, ואך אלה, כפי שהם מופיעים בשורה בלבד. לנופים בפרוזה יש איפונים נוספים ואחרים וכן פונ-ציות שונות ואחרות, אף כי חלק מן הדברים הנכונים לגבי השירה, נcoins גם לגבי הפרוזה (ראה הערת 2).

א. השיר התיאורי

"הදעת נוונת, כותב האפרתי, שיר תיאורי ייצג את הנוף באופן שונה משיר ליריו או משיר הגותי הכלול תיאור טבעי, וגם הפון-ציה המטפורית של התיאור תהיה שונה בכל אחד משיריהם אלה". אבחנה זו שבין עיצוב הנוף ותפקידיו בשיר התיאורי לבין זה המופיע בשיר הלירי, מהוות בסיס למאמר זה, כאשר ההדגשה תושם גם על התאמת דרך העי-זכוב לגיל הילד אשר אליו ממונע השיר: הנוף בשיר התיאורי יכול להופיע בש-lossen צורות עיקריות.

3. ראה: גרשון ברגסון, בין ספרות-בדיגות לספרות-דמיונית, ס' ידים וגער, שנה ה', חובי גיד, מאי, 1979.

מפורשים ומוגדרים. הסטיו הוא עצוב בغالל הגוף ואני עצובה בגלל הדמעות, או להיפך.

בשירים לילאים מבוררים יותר לאחר שהקונכיה מוכרת יכול הנוף לחצטייר כנוף מיטוניימי למצב הנפש. ואילו מצב הנפש עצמו אינו מזור. על ידי כך יכול הכותב למניע בון השיר עודף סנטימנט טליות וודף פאותס. דוגמה טובה לכך הוא שירו של צ'ב "שורכי נעלימים".

ילד תימני / שchor עינים / קורא ברחוב / "שורכי נעלימים".

בקר צעיר, רענן וטוב / צללים וטל- לים ינופף ברחוב.

כנחל פרפרים מארץ פלאים / ממול- אים את העיר / ילדים באים.

וחומקים ועוברם / ומשairyים בא- ויר / חד קל / של חג / בת קול של שיר.

ילד תימני שchor העינים / קורא ברחוב / "שורכי נעלימים".
(ז'ב, פרחי בר, עמ' 201)

אמנם מגע עיניו של הנער, שchor העיר נים / עצוב העינים, מלמדות מעט על הלך רוחו ומצבו של הנער מוכר הנעלים באנלוגיה לילדים האחרים, אולם עיקר התחששות מועברות באמצעות הנוף. האכ- לגיה החזקה בין הכלב לבין הנער מוכר שrorci העלים, נעהית באמצעות הנוף. בחום הלהות נת הכלב העצל וمفחק, ואילו הנער חייב להמשיך בשעות אלה למכור את שrorciיו, לו אסור לפהк ול- התנצל.

או האנלוגיה בין תמנונת הילדים המ- מלאים את העיר כמו פרפרים, ומרגישיים

"מדרגות מותנייעות" ואחרים המדברים בוגנות העיר. אולם לאחרונה — אולי מתוך מגמה הפוכה, מותך רצון לניפוי הקונכיה תנך רצון לפתח בילד את היכולת לח吉利ט בעצמו אם סטיו הוא עצוב ואביב שמח, אם חיים בעיר הם טובים או רעים וכיוצא בזה. ואולי משומ שנסתרה שהקונכיה שב אינה כוננה בהכרח, וכי ניתן לעמל בירושה, חיota בנקוון ולאהוב גם את העיר — החלה להכתב שירת ילדים, לירית בעiker, המונגדת לתפיסת הנוף הקונכני ציונאלית. ככלו הם שיריהם של נורית זרחי (אני אוהב לשורך ברחוב), ע. היל (דודי שמחה) ואחריים.

שירים אלה מיודיעים לגבי חמש ואילך ובדי'ם נקרים לאחר שהילד צ'ב מכיר את הקונכיה ויכול להשוות ללבן דוק בעצמו את הדברים זהינו: בשלב הראשון, הילד לומד שתויו הוא עצוב — שלכת, מעונו, קצת גשם וכו'. בשלב השני יקרה כי הסטיו יכול להיות גם יפה, והדברים תלויים בזופה בו. בשלב השלישי שי הוא חשוב על הדברים ללא קריות טקסט ויגיע למסקנותיו הוא.

פונקציה נוספת, המתאפשרת רק בשיד- רים לגיל מבוגר יותר, היא השימוש בנו- פמייטונית. בשירה לגיל הרך כאשר הקונכיה אינה מוכרת, חיבים הנופים להו-

5. ראה גם:

א) מנחם רבב: תודעת העיר בספרות הילדים הישראליות, הד הג', כרך לי', חוברת ד', 1972, 491—481.

ב) מרום רות: סיורים על הקיבוץ, הד הג' לי', חוברת ד', 1972, 452—446.

ריאת. **כפטורי לנצח הנפש של הדובר** באמצעות יצירת הלך רוח. (כאן מתבסס המשורר על כך כי הילד השומע-הקורא מכיר את הקונכיה של הנוף).

יש שהאדם משליך את תחושותיו על הטבע ויש שהטהבע משליך תחושותיו (קונכיאליות) על האדם. הילד הקטן חושב, כי בשל הגשם הוא עצוב (כשהגשם הוא דמעות השמים), או שרע לו ממשום שירוד גשם:

לפעמים / בעיקר בחורף / אני מרגני- שה עצובה.

אולי זה בגל הענן והגשם / ואולי זה בגל / ואולי / לא חשוב.

דמעה מעיני אז נופלת / והחדר נר- אה כה קפן וצוף.

וכל העולם שאבתה / נראה לי לפ- תע קטן ושקוף / ואני מנסה להפ- סיק את הבכי / ואני / ואני / לא חשוב.

הלוואי שיפסיק כבר הנשם / והחורף הזה יותר לא ישוב.

אני מרגישה / אני אוהבת / אהבת את... / באמות... / לא חשוב.

(יונתן גפן)

בדרך כלל מקובל בשירה הלירית תפיסת קונכיאליות של הנוף. כמו בשירים התיאוריים, נתפסת העיר בדרכן כל כמותנרטה, מלוכמת, ואנשיה עצלים ואילו המושב והקיבוץ — כנקיקים. אנשי- הם אהובים זה את זה והם عملים והגורו נים. די אם נראה דוגמה את שירו של זאב "בעין הרוז טוב מזד" ו"יש לי דוד בנחלי", המשבחים את המושב ואת הד- קיבוץ. ואת שירו "מכtab מניר-וירק", או את שירו של עמייחי "רכבות תחתיות"

ו"פרה היה פה על גבעול / אמר עובר את המשועל / פרח".
(ז'ב, פרחי בר, עמ' 7.)

שיר זה, העוסק בתייאור חי- פרח (השיר מומלץ לילדים בכיתות ו-ז'ח), הוא שיר של נוף דינמי המתפתח בזמן, מנצח את "המשך" השיר וסוקר את חייו הפרה למנ לידתו, ניצן, עד מותו כשהוא משאיר אחריו פרח. ניתן להבין את הנוף כנוף אלגורי כשהוא העורם והפרה הוא האדם. באופן זה יתhape- השיר התיאורי והוא השיר לירוי כشنוש- או הוא תחשות האדם מיחס לאפסות. ומשום כך, נראה לי, הוא אינו אמר להיוות שיר ילדים.

השיר הלירי

השיר הלירי העוסק בהלך רוח: עצב, שמחה ודומים, ברגשות: אהבה, אכזר- בה ובתחשות: טשטוש, כאב, טעם רע ואינו ניתן להמחש כבמו השיר התיאורי, ولكن הוא מיועד לגיל הרך רק בשלב הגו ואולי אף מאוחר יותר. גם כאן, ברווח, כי הדיוון בתחשות היה באלה המוכרות ליד ותואמות את סביבתו, מצבו ונס- יונו האיש.

הנוף בשיר הלירי לעולם אינו נושא השיר, לכל היוטר הוא יכול להיות המכ- שוא, זהינו בשיר בו אדם מתבונן בנוף והתחששות המתעוררות בו, ואשר בהן הוא עוסק בשיר, נוערות בו כתותואה מ- הצפיה בנוף. (זהו הוא השיר היפה של זאב "מיילן ירדה לדבר אל השדות" ואחריהם). בד"כ מופיע הנוף בשירה הלiri-

4. שיר ילדים. דומה, כאמור להתפרש בדרכן האנלוגיה הוא "על החלון פרח עצי" לח. נ. ביאליק.

הערות אחדות על לשון התרגום בספרי ילדים

מאט אלכס ז'הבי

התפתחותה המהירה של הלשון העברית, וריבוי הקוראים שעברית היא לשון אם, הפכו ספרים, שתורגם לפני עשר שנים, זרים וקשיים לקריאה לקורא של היום. יצירות נופת רבות ניתרכנו מחדש בדור האחרון, ואחרות — מונחות כבן שין לה הופcin על מדפי הספריות. אולם, בעוד שהקוראה המבוגר עשוי להיות בקייה בראביה השונים של הלשון, ולקלוט את עיקרי תרגומיהם, הטובים בשלעצמם, של טשרניחובסקי, פרישמן או דבורה ארכון, ועתים יתacen שיתענג מיציאה למסע פענוחים של תרגומי סלקינסון, מ. ד. פרענק או א. אפשטיין, הרי לשונו של הילד מוגבלת מלכתחילה לאוצר המלים שקלט מסביבתו ומאמצעי התקשורות (כולל הספרים שקרה) ולtabניות הלשון הרווחות בסביבתו. ממילא, תרגום شاملות המפתח בו איזות הילד ומבנה משפטיו מורכבים וקשיים לעונחו, נדחה על-ידיין.

ברישומות הספרים החביבים על הקורא הצער היום אין מוצאים ספרים ובינם שטורמו בלשונות אחרות, ומקובלים מאד על בני גילו בארץות רבות, אין ספרים אלה נדחים מסוים שיש להם תחליפים בספרות העברית (זהו ההסבר למיעוט התרגומים של ספרי ילדים אופק בספרות עברית), אלא מסוים זרותה של לשון התרבות. וכך, כבר עמד על כך אוריאל אופק בספרות "תנו להם ספרים"!, בהביאו דוגמאות לכך, שהנעים בולוגים או הם בכוכורה בטרם קיין, אבל הספרים של המחלקה לילדיים כתובים בסגנון קל וזכה כמו: "בן המלך והענין", "האת עיורו", "המוחיקני האחורי", ועוד, קשה הדורש פירושים. במקרים גודלו הספרים האלה לילדיים בני שבע וחמש טעונים תרגום נוח וקל, קרואו לקטנים, בלבד שמצוינים בהם מבטאים משובשים כמו, למשל: "הוא לך מלא השק גחלים", ורבים כאלה שאין פה המקומות והזמן לפרטם.

1. אופק א', תנן להם ספרים, ספרית פועלם 1978, עמ' 278—279.

גוריאלי וכו' — תיאורים כאלה מקובלים בשירה התייאורת לפעוטות (גיל 2—4). בשלב מאוחר יותר לימד הילד על איקויות רגשות של הנוף, ויישמע אודות הקונכיה הקשורה לנוף. רק בשלב של גיל בית"ס, ואולי אף מאוחר יותר, יוכל להתמודד עם שירה לירית אשר בה הנוף מיטונומי לאדם ומדבר בעדו, או נוף השונה מן הקונכיה.

לפנותה לצין כי גוף חייב להופיע בمعالמים הקשורים לנסיון חי: הילד בשירה לגיל חוץ, חייב הנוף המועvable להיות הנוף הסובב והקרוב ביותר ומכאן ואילך הולכים מעגלי הנופים ומתרכזים, עד כי בגילאי בית"ס, גדרה התענינות בינויים רתוקים ואקסטוטים (יפן, אפריל קה וכו').

כמו בחג, ואילו הוא, הנער, מוכר שרוכי הנעלים — בוזד, חסריבות ונרדם בצל העץ שבו עצוב מאנל (לילה דומם ירד לרחוב).

בשיר זה מאנל אב את הקונכיות המוכרות לקורא. לבוקר פוטנציות חירות ביום חדש, ציפיות ליפה. הלילה העצוב — מאיים. על בסיס הכרת הקוכב בנצח של הנוף נבנה השיר, מי שאינו מכיר את הקונכיה לא ימצא את החוויה הילירית שבבסיס השיר.

סיכום: תפיסת הנוף, כמו מרכיבים אחרים של שירות הילדים, קשורה בנסיון חייו של הילד. תחילת חייב הצופה בנוף להכיר את האובייקט עצמו, מוקומו, שיוכו הקט-

ישם בכ"ז איזה עשרות ספרים שעפ"י חכם היו ראויים לקריאה לבני הגעורים, אבל סגנונים תפל: רע וקשה מאד. למשל, הספר "רובינזון קריוו" המתורגם בכל הלשונות ואצלנו הוא מתרגם בסגנון של "בור עזין". הספרים מדברי מיננו בשפה קלה וחיה, ואצלנו הוא נמצאים אצלנו בתורגם של המנוח פיליפון נזימים ומושכים את הלב, והנה הם נמצאים אצלנו בתסביך את המנוח מהר"ש פין. כבוד המנוח במקומו מונח; הוא היה חכם כתוב בסגנון קשה וכבד, ונפש הילד תקוין בו. הספר הנפלא "אתל תם" מתורגם בסגנון מליצי יותר מדי. הספר היפה "חווטר מגוז ישי" בסגנון של מר וקובסקי, וכו'. גם מרת תושיה חטאה בזאגן ומחלקת "בני הגעורים" החלק "לנערדים" כמעט כולו טוב: יש בו סיפורים יפים כתובים בסגנון קל וזכה כמו: "בן המלך והענין", "האת עיורו", "המוחיקני האחורי", ועוד, קשה הדורש פירושים. במקרים גודלו הספרים האלה לילדיים בני שבע וחמש טעונים תרגום נוח וקל, קרואו לקטנים, בלבד שמצוינים בהם מבטאים משובשים כמו, למשל: "הוא לך מלא השק גחלים".

(קטע מהרצאותו של מיר קרישבסקי ע"ד ספרי קרייה לילדיים באספה הכללית השנייה של אגודות המורים בא"י, בגדה כ"ב—כ"ה באולן טרס"ד).

ומיליה. העתקת הסגנון מן הלשון התקינה בת הזמן אל לשון ההולמת יותר, כב' יכול, את תקופת חיבורו של הספר, משבעה הרחיקת הקורא מן הספר.

הקורסים העצירים באנגליה, באהר'יב, בפולין ובברה'ם קוראים חלק מספרי הילדים שכתבו במאה הייט' בנוסחים המקוריים. אולם, שם קוראים שני דברים: הלשון לא השתנתה שניוי קיזוני כל כך כמו הלשון העברית והעקר... לספרים אלה יש מתווך עוץ לי" של שלונסקי או "חוששיות" של רות צרפתיי יעדמו במבוחן מהבחן הספרותית, אולם מחסומי הלשון שליהם רבים כל כך עד שאין הקוראים פורצים אותם, והם נותרים מiotמנים ללא קוראים. לעומת זאת אנה ובעל צרך עז לשוב מקוראה הצעיריים, ככלא גולדברג, הצלחה לכתוב יצירות מופת (אם תרצו לעבד, או לתרגם) כ"דירה להשכיר" או "הביתן הקטן" שלושון "ווערטהי" אל הקוראים.

ספריה ותרגום של גולדברג לקוראים הצעיריים, כמוום כספרי מי' מאיר ו' גפן ותרגומי א' אופק ויעבודיו לצעירים, מעידים שאין הכרח לפוגם באיכות הlion, במקצביה או בניחוחה "מקומי" כדי שזו תהיה קומוניקטיבית, אך לא מודעות למוגבלות לשונם של הילדים אין סיכוי שהספר יגיע אל קוראיו בכוון. שלוש פעמים תורגם "הקסם השחור" של אינה סואל לעברית לאחר שדור של ילדים החמץ ספר זה, יש סיכוי שעתה משתרגמה דניאלה שליט את הספר לשwon בהירה, שמחה מליה מבור גם בהתחשב ביכולת הקלייטה של קוראיו בכוון, ומשפטיו קצרים וברורים, בלי שיאבן חנו המקורי, הספר יזכה לקוראים רבים, כשם שהוא זוכה בארצות הדוברות אנגלית.

לסיום, ראוי להביא דברים שכabb גבריאל דורן על החבדל בין לשון הכתב לשונו הדיבור, דברים שהביא בהקשר לוינוכו על תרגומי ספרות יפה. קלビוט לשנות מקרוון של "הקסם השחור" מעורר בעיה עקרונית חשובה, שכמעט לא ניתנה עליה הדעת. הספר נכתב ב-1877, סגנון הוא בן תקופתו, ואילו נשארה דנאלה שליט "נאמה" לכל מאפייניו, יתכן, שהיתה מצליחה יותר בהעברת רוח התקופה, לשונה וסמנניים סגנוניים אחרים, אך היה מחייבה את מטרתו העיקרית של התרגום — הבאת הספר אל קוראים רבים ככל האפשר. הקורא הצעיר אינו מודע להבחנות הדקות בין סגנון תקופה אחת לבין סגנון תקופה אחרת, וממילא אינו עשוי ליהנות מדקוק הבחנות סגנוניות. רוח התקופה נשמרות בספר זה, כשם שהוא נשמרת בתרגומים טובים של סנקביץ' סטיבנסון, ג' ג'ירום ואחרים בזוכות מרכיבי העלילה

ספרים שהיה רוצה לקרואם לאחר שהתודע אליהם באמצעות הטלוויזיה, הקולנוע וכו' (זוגמת רוב ספרי קטסטרו או מילנו) אינם כללים ב"מלאי הקרים" של הקוראים בוגלים לשונם. גם אם לא נפסוק בויקוח אם ספרות הילדים היא ספרות קאנונית או ספרות משנה — כהגדרת אבן זורה' ואחרים, הרי בירור שספרות ילדים לא תוכל להיחשב כזו, אם לא תהיה קומוניקטיבית, ויתכן שיש"עלילות מיקי מהו" ו"עוץ לי גוץ לי" של שלונסקי או "חוששיות" של רות צרפתיי יעדמו במבוחן מהבחן הספרותית, אולם מחסומי הלשון שליהם רבים כל כך עד שאין הקוראים פורצים אותם, והם נותרים מiotמנים ללא קוראים. לעומת זאת אנה ובעל צרך עז לשוב מקוראה הצעיריים, ככלא גולדברג, הצלחה לכתוב יצירות מופת (אם תרצו לעבד, או לתרגם) כ"דירה להשכיר" או "הביתן הקטן" שלושון "ווערטהי" אל הקוראים.

ספריה ותרגום של גולדברג לקוראים הצעיריים, כמוום כספרי מי' מאיר ו' גפן ותרגומי א' אופק ויעבודיו לצעירים, מעידים שאין הכרח לפוגם באיכות הlion, במקצביה או בניחוחה "מקומי" כדי שזו תהיה קומוניקטיבית, אך לא מודעות למוגבלות לשונם של הילדים אין סיכוי שהספר יגיע אל קוראיו בכוון. שלוש פעמים תורגם "הקסם השחור" של אינה סואל לעברית לאחר שדור של ילדים החמץ ספר זה, יש סיכוי שעתה משתרגמה דניאלה שליט את הספר לשwon בהירה, שמחה מליה מבור גם בהתחשב ביכולת הקלייטה של קוראיו בכוון, ומשפטיו קצרים וברורים, בלי שיאבן חנו המקורי, הספר יזכה לקוראים רבים, כשם שהוא זוכה בארצות הדוברות אנגלית.

מרקחו של "הקסם השחור" מעורר בעיה עקרונית חשובה, שכמעט לא ניתנה עליה הדעת. הספר נכתב ב-1877, סגנון הוא בן תקופתו, ואילו נשארה דנאלה שליט "נאמה" לכל מאפייניו, יתכן, שהיתה מצליחה יותר בהעברת רוח התקופה, לשונה וסמנניים סגנוניים אחרים, אך היה מחייבה את מטרתו העיקרית של התרגום — הבאת הספר אל קוראים רבים ככל האפשר. הקורא הצעיר אינו מודע להבחנות הדקות בין סגנון תקופה אחת לבין סגנון תקופה אחרת, וממילא אינו עשוי ליהנות מדקוק הבחנות סגנוניות. רוח התקופה נשמרות בספר זה, כשם שהוא נשמרת בתרגומים טובים של סנקביץ' סטיבנסון, ג' ג'ירום ואחרים בזוכות מרכיבי העלילה לדון בכך.

2. ابن זורה, איתמר, היחס בין מערכות ראשוניות ומשניות ברוב המערכות של הספרות, הספרות 17, 1974, עמ' 45–50.

3. אני מודע לשוני בין הספרים ולסיבות של היותם לא-קומוניקטיביים, אלא שלא כאן המיקום לדון בכך.

4. "שחור ונואה" — ר' אביעם, 1944; "היפפה השחור" — ד' לוי, 1967; "הקסם השחור" — ד' שլיט 1979.

5. גבריאל דורן סגנון "קלאסי" ו"ארוקי" והעברית של שנות השבעים, סימן קרייה 9, עמ' 255.

בפני קושי זהה עמד גם ברקוביץ' וכך הוא מעד עצמו: "ופעמים ביקשתי לאידioms של ש"ע, שאינו ניתן בשום פנים לתרגום אקוילנט בנוסח העברי. ואפ-על-פי כן עמדתי כמה פעמים לפניו וסבירה להיכנע לפני רוחו הקלה, המשען שעת, המשיבה נפש של שלום-עליכם עברית. לאיר את פניה הנעים באור צחוקנו, בוגעם חומו"*.

ברקוביץ' השתרהר מן החיצמות לשיטות ווילר מושאה עצמו מתרגומם ראה עצמו משכטב ומعبد, הוא נהג ביד חופר שית וגרע מן המקור.

לדוגמה: שלום עליכם מתחילה את סיפורו כפי שהוא מופיע אצל אופק: "אני מוקן להתערב אתכם בכל מה שתרצו". ברקורסיבisch פסק על המשפט ופתח במלוא אחת ביצ'יים".

אופק מתרגoms נשפט כך: "זאת אומרת לא קצר — אלא הרבה; ככלומר — הרבה מה מאד".²⁵ ברקוביץ' פ██ח על שלוש המלים לאחרונות. עמי' ליג כותב ברקורסיבisch: "אני יודע מה עניין רוח שאינה מציאה לעקבות פה".

ואופק מתרגoms משפט זה "ואני לא תופס, איך מסוגלת, רוח אחת קטנה לעקים בכיה פה שעלה". אופק מדייק. שלום עליכם מפרט 13 סוגים של פורות. ברקורסיבisch מסתפק ב-8, אופק מונה 16.

6. מובא בתולדות הספרות העברית החדשה, ב', הוצאת ירושלים, 1952, עמ' 349.

7. שלום עליכם, מוטל בן פסי החוץ, תרגום: ג. ד. ברקוביץ', הוצאת דבר, תשכ"ה.

א) **בכמה?**
בידוע, השפה העברית תמציתית יותר משפה סלבית, או לטינורומנית, או גרמנית. ספר מתורגם לעברית מאותה השפות שמנינו לעיל, מספר המלים בו יהיה קטן יותר.

מכיוון שיידייש מושאה מגרמנית, יהיה זה צפוי גם לגבי טקסט מתורגם מיידייש לעברית. לכן מובן מalias, כי מספר המלים במוטל בן פסי החוץ בעברית יהיה קטן יותר מאשר במקורה. אך כשמשווים את התרגומים של אי' אופק לזה של יי' ד' ברקוביץ', מותגלה כבר בעמוד הראשון שניני רב כמותי: בפסקת הפתיחה של הספר יש במקור 50 מילים, בתרגם של ברקוביץ' 30, בתרגומו של אופק 40. בפסקה השנייה באותו עמוד, במאמר קור 123 מילים, אצל ברקוביץ' 81, אצל אופק, 91.

בפסקת הפתיחה בספרק השני: 44. במקור, 28 אצל ברקוביץ', 34 אצל אופק. הבודק ימצא הבדלים משמעותיים בתרגום העברי בהשוואה למקור בעמර דים 74, 127, 146. המסתכם לפי ממוצע ימצא כי בחלק הראשוני של הספר, שתורגם כמעט כולו עליידי שני המתורגמים, גם אצל אופק כשרשת אלפי מילים יותר מאשר אצל ברקוביץ'.

מהרי הסיבה להבדל הרב במספר המלים בשני המתורגמים?
אופק היה נאמן למקור, צמוד אליו ולא הרשע לעצמו לסתות ממנה אלא במקרים של קשיים בתרגום, או כאשר בתרגום המילולי-ניבי העמיד קשיים משוערים להבנת הטקסט, או את הניב, או את הייחודי שבמקור.

מוֹטֵל בֶּן פְּסִי הַחֹזֵן וְהַמֶּלֶךְ מִתְּיָא הַדָּאשָׁן בַּתְּرָגּוֹם חֲדָש

מאת גרשון ברגסמן

אלא שבאותו מאמר מוסיף הולץ ואו-מר:

"בשנים האחרונות נשמעו אמנים קור-לוט מסתיגים ומהסיטים לגבי תרגומיו". ואלה הם בקצרה הטיעונים:

"וכן המתורגמים העממיים של אחריו ביאליק אין לך שלם בלשונו, בהיר מבבנה הרצאתו ובעל אילן חס סגנוןינו נעללהCi'atzek zv berkovitz. אין בו מקירות ואין חפשיות יתרה למקורו"....²⁶

אכן נראה לי כי "הקלות המשטי-גיים" צודקים, ואף כי יי' ד' ברקוביץ' מוביל ענק המתורגמים של שלום-עליל' כם, לא קשה להוכיח כי הליקויים שהוזכרו אכן אינם ישנים — בספר מוטל בן פיסי החוץ — טוב עשתה הוצאה "בתרא" שחוציאה לאור את "מוֹטֵל" בתרגום חדש. מוטל בן פסי בתרגומו של אופק שנונה לחלנטין מאה של ברקוביץ'. ואין ספק בלבוי, שתרגומו של ברקוביץ' התישן וצריך היה להגשים לילדינו את ספרו של שלום-עליכם בסגנון חדש ובצורה שונה. מחדש על סדן של יצירה לשונית וסגנונית אחת".²⁷

במה השוני?

1. יי' ד' ברקוביץ', מבחר מאמרים ביקורת על יצירות, עם עובד, 1976, עמ' 153.

2. שם, עמ' 40.
3. שם, שם.

4. שם, עמ' 41.

5. שלום עליכם, מוֹטֵל בֶּן פְּסִי הַחֹזֵן, עברית:
אוריאל אופק, כתה, 1976, 167 עמ'.

אנטוורפן נקיה כמו זהב (מדוק).

אין עניים אין עשירים (מדוק).
אם הארץ הזאת אינה מוצאת חן
בעינו.

ברקוביץ מתאר את הדיר הרעוע ומור
סיף כי "קטלו... פרוצים לשוג בחרוף
ולגשימים בקייז".
אופק מתאר את הדירון "שבחוּרַח
מתעופפים לתוך השוג ובקיז מצלייף
עליו הגשם".

אופק מדיק בתרגומו והדיק הזה
מוסיף את העוצמה למටואר, כי ברקוביץ
משתמש בפועל אחד סביל, פרוצים —
גם לשוג וגם לגשם ואילו התיאור של
שלום-עליכם מפורט יותר וכן נהוג א/or
פק. הוא מעשיר את התמונה בדינמיות
אשר לגבי השוג והגשם משפטמש בשני
פעלים פעילים שונים.

ברקוביץ מתאר רוחה בלשון "כיוון
שיצאנו מאפלה לאור גдол", אופק מתר
גס. "ומשיצאנו אל עולמו הבahir של
הקב"ה נתמלאנו רוחשי תודעה לטבע".
כך מדויק והשוני רב.

הביטוי "מאפלה לאור גдол" תפוס
יותר בתחום הרוחני משובוד לנואלה,
ואילו ש"ע כתוב על יצאה אל עולם
בהיר בלבד ציין מאין. "מאפלה" היא
תוספת של ברקוביץ, ובמקומם רוחשי התור
זה לטבע הוא מביע שמחה והודיה לביר
רא-עלום. שמחה אין במקור, וההמרה
של "טבע" ב"borach-עלום" וזה ממנה
את התוכן.

יש פה ושם טעויות בתרגום: הביטוי
"וועינט זיך אויס" תורגם — בוכה מעת,

עיר נקיה וטהורה עצם השמיים
לטוהר,
לא ניכר שוע לפני דל
אם אמריקה לא נשאה חן וחסיד
לפניהם

سلمג
מאז תרגומו של ברקוביץ חל מפנה בל-
שון העברית המודוברת ונוצר סLANG בלשון
הציגו. העגה כMOVON קרוביה יותר ללשון
העטמיה המודוברת שבה השתמש שלום-
עליכם בטיפוריו. על-כן התרגום בימינו
אפשר יותר לשוג בשפה לשון עממית
ומושג את העוצמה למටואר, כי ברקוביץ
ועלוי כדי נמסרת רוח היצירה במחינות
רובה יותר.

היום האומר שטויות יובן ביתר קלות
מי שאומר 'הבל וריק', "ייפוי לאי טוב
יותר" "מאשר אני יתום" באיל חזול מובן
יותר מהbijtoyi 'במקחת שוה'.

"מוטל השפטותל", מעורר חוץ וב-
יונר מ"מוטל בעל השפטותים", ככלබר
— עדיף על יודל הלבלר.

"יטס הביתה" טוב יותר מ"נוושא
את רגל וنمאלט על נפשי" "שתייה ולא
שתייה" עדיף על 'לא משקה קר אלא
משקה מר'.

"לשבור את השנינים בגל האשכניות",
עדיף על "לשנות את לשונו בשבייל האש-
כניות".
"מייהו השמנדריק הזה" טוב יותר
מ"מייהו פגע זה?"

דיוק אצל אופק:
כבר הצבעתי על החופש שהרשא לעצמו
לנוחוג ברקוביץ, אביא להלן דוגמאות
המאמות את הדרך שבה בחר אופק
bihizmido אל הטקסט.

השם, עין הרע, ציציות טופחות על פני
"לכה ונולכה" — היו מובנים. מחק טעות
או מקח-שוחד, נטילת ידים, אל נא
באפק, פדיון שבויים, מנה אחת אפס.
יהי רצון, ממתיקים סוד וכדומה.
אוצר לשוני זה היה קרוב לקוראי-
עברית בשנות העשרים, כי אלה שקרוין
עברית הרי היו מן השכבה שלמדו מקרא
وتלמוד. אצל רוב הקוראים היו שגורים
פסקוי מקרא וקטעי תפלה. המשיכלים
שביניהם קראו ספרות עברית מקורית
שהמליצה הייתה נפוצה בה.

לא כן קוראו של אופק.
הילד בימינו שלו מופיע "מוטל", רגיל
לשפה אחרת לחלוין, זו שהתפתחה
בעשרות השנים האחרונות והוא בולטת
בפשטויה אף כי נקה מכל הרבדים הללו
שוניים בהפתחותם.

לדוגמה:
ברקוביץ כותב "ריאתו של הפוחז נצי-
טנה".
ואופק: "הפרוח חטף דלקת ריאות
קטנה".

ברקוביץ: מיד יתר (הכלב) ממוקמו
ויקפוץ וינבח בחימה שפוכה כליכך
כאילו רוח רעה אחזתו" (לו).
אופק: מיד הוא קופץ ומנזק ומתיחיל
לנבות, בשצפיקץ כזה כאלו השד
נכנס בו (27).

אופק אינו משתמש בו היפוך, במא-
קום חימה שפוכה — שצף קצף, במקום
רוח רעה אחזתו — השד נכנס בו.

עוד דוגמאות:
אופק: ואף אחד לא אומר להם מלה.

אך ברקוביץ לא רק גורע אלא גם מוסיף
לדוגמה: בעמ' לי. ומה הם סמנים?
תוספת שתי שורות שאינן בטקסט בידיש
לא בהוצאות מארגן פריהייט 1927 ולא
בහוצאות פארווערטס 1920. ועוד:
תפורח מושל לאדם "כל מה שהוא גדול
והולך שיעורו גדול" (ם), אין במקור.
"כך אמרת שכננתנו פסי ומטיפה נטפי
תנחותים על לב אמא" (עא), אין במקור.
הגריעיות וההוספות מאמותות את הקבי
עה כי ברקוביץ נהוג ביד חופשית.

שני בלשון
МОВОН מאלו כי מאז תרגומו של ברקוביץ
עד תרגומו של אופק חלו שינויים מר-
חיקי לכט בלשון החיה.
מוחד גיסא — העמימות שניטה ברקו-
בץ לבטא במליציה באח לידי ביטוי אצל
אופק בעגה שבינתיים נוצרה בלשונו.
ומאיד — ביטויים שהיו מקובלים
מתkopfat ההשכלה עברו גלגול ויש להם
בלשונו חיות, כגון:
סמי רפואות — תרופות.
מכלא קטן — דירון קטנטן.
ולא זו בלבד, גם הקורא השתנה בתכ-
לית השוני.

קוראיו של ברקוביץ היו מצוים יותר
אצל הטקסט המקראי והעולם האסוציא-
יאטי שלם נעוץ בהווי ובמקור שונה
חלוטין מזה של קוראיו של אופק.
בעל-עגלה, ושואביבים, ימי-פסיריה
ושבת-שירה לא הカリכו הסברים.
חס ושלום, ברוך שהחינו, אם ירצה
ברקוביץ: ואין מוחה בידם,

החדש שונה מקודמו מושום שמדוברים
בנושאים שחלו בחיקות השם הלשון
העברית משך ארבעים ושש השנים החל
פו מז' תרגומו הראשון.

בלשונו היום לעומת יכטנובים שבטר-
גומו ניכרת השפעה של לשון מליצית
כגון:

אורלב

נו טוב טוב נחש מתייא, אתם רוצים
לערוך מפנק זוקקים.
אינו יודע כתוב.
שכמעט עלו לו בחיו (גם מדויק יותר
לפי המקור).

אולי טעיתי.

مبرק — במקום טיגרמיה, מהחן תחתר
שת — אוצר אבק שריפה, ראש הנמש
יוטר בימינו, לעומת ריח של אר臣יות
לה — נשיא השירות, שר התעשייה —
שר הרכבות, עסק ביש במקום עסק יפה
(הכוונה לשילוח בלשון סגינוחור).

בעקבותיו, אך יש מקומות שככל אחד
מהם דיק יותר מרעהו, לדוגמה:

אורלב

התזמורת נגנה שיר לכט.
איך הוא יסתדר עם החיללים ועם הק-
צינים.

לא היה זה נעים.
אך יש שליכטנובים דיק יותר
כגון:

אורלב

יתגיניסן (לא כל מי שמתגיס עתיד ללח-
ט למלחמה).

בפולין נהגו המאה להולדתו של
קורצ'אך).

אך עיקר החידוש הוא בלשון התרגומים

א) מודעות לשון ימיינו

אורלב ערך לשינויים אלה והוא
משתמש בביטויים פשוטים, מקובלים

לייטנוביים

ספר שפיר, נחש מתייא, אתם רוצים
לערוך אוררים.

אינו יודע אפילו את תורה הכתيبة.
שהיה בהן ממשום חרוף نفس

אפשר שחריעות לעשות.

ב) אורלב משתמש במילים מקובלות
יוטר בימינו, לעומת ריח של אר臣יות
אצל לייטנובים, כגון:
כוסות רוח — במקומות כוסות מציצה,

ג) דיק לפי המקור

שני המתרגמים נאמנים למקור והולכים
לייטנוביים

התזמורת נגנה גונראבל.
איך יטיל את מרוותו על החיללים.

העיגנים היו יגעים.

בכל הדוגמאות שלעיל אורלב דיק
وترגם בפשות את הדברים כהוויתם.

לייטנוביים

עתידים לכת למלחמותה.

קד), יצבו נאה, ויש בו כדי לגורות את
הקוראים הצערים ולהזכירם לקוריא בן.
יש בספר יותר "אוור" בהשואה לקוד-
מו. כל פרק תחילתו בעמוד חדש, מעוטר
בראשו באות גודלה, וממוספר. סידור זה
משחרר את הקורא מהרושא של מחנק
כפי שהיא בקודמו. מספר האיורים עולה
על אלה שהבחזקה הקודמות. אך לא ה-
מורות בלבד קובעת. האיורים נאים יותר,
מעניינים יותר, חילניים לעומת העצב
שבספר הקודם. העין נתפסת אליהם, כי
הם משתרעים על פני העמוד המלא ולא
על חלקו, אולי לא במרקבה המאייר בספר
רו של לייטנובים אונוני, ואילו סר-
קובסקי האמן, פרופסורה באקדמיה לאמר-
נות בפולין, אינו מפחד לחשוף את עצמו
בhbiao אוירום מלאי הבעה. (אגב: ה-
איורים ל��חים מסדרת בולים שהופיעו
במהדורה ששית מתוקנת). עתה בשנת
המאה להולדתו של קורצ'אך הופיע הס-
פר בתרגום חדש של אורלב ואומר
מיד, כי טוב עשתה "כתר" בעשותה כן.

2. המלך מתייא הריאוון

הספר ראה אור בפולנית בשנת 1923,
תורגם לראשונה לעברונה בידי יוסף ליכ-
טנובים בשנת 1933, בשנת 1960 נדפסה
"מהדורה ששית מתוקנת". עתה בשנת
המאה להולדתו של קורצ'אך הופיע הס-
פר בתרגום חדש של אורלב ואומר
מיד, כי טוב עשתה "כתר" בעשותה כן.

רנילים עדין לרוץ על פני הדפים בלעדינו.
אם מתגבים על המכשול הפסיכולוגי של
הnikod לנבי "הגדלים", אפשר לסכם ולומר
כי זה נהנה וזה לא חסר, הינו, האטיים
והמתוקשים בקראייה יצאו נשכרים בנו הnikod
שבספר ו"הגדלים" לא יפסיון.

אך לניקוד ערך נוסף — מניעת סילוח של
המחלה.

יש הרי מילים רבות שאין הילד הקורא יודע
לבטאן כהלה גם אם בין משמעו בקריאתו
אותן שלא צדי. אולם, יתכן קיבוע של הינו
המחלה שלא כדי וטוב למנוע זאת, זהה תרומתו
של ספר מנוקד.

וראה בעניין זה מחקרים של מרדיקש, קוסר
ברגר, והורבץ, על רהיטות הקראיה בכתות
היסודה, החינוך, ברוך נ"א, חוברת ג', תש"ט,
עמ' 237—239.

1. יאנוש קורצ'אך, עברית אורלי אורלב, עטיפה
ואירום: יוז'י סרוכובסקי, הוצאה "כתר",
1979.

השאלה אם לנkid או לא לנkid ספרים לילדיים
לגיל שלו הספר מיועד, מתעוררת כל אינט-
שומופיע ספר חדש מסווג זה. יש טענים כי ספר
מנוקד דוחה את הקוראים "המנוגדים" יותר,
מושום אלה רואים בו סיכון חיצוני לתינוקות.
אולם אלה אינם מכאים בחשבון כי הnikod
מקל על קבוצה גדולה של קוראים, שאינם

תוכנינו... עלתה יפה.

מחשבות שהיו עלות ומנצחות במוחו.

ה策ילה באורה יצא מן הכלל. (אורלב
הוסף סופרלטיב שאינו במקור).

שאלות שונות אשר נקרו במקורו (אורלב
החליף "מחשוב" בשאלות" וויתר על
הפעלים עלות ומיצנחות ואיחדו בפועל
נקרו).

זה מתייחס. (הכוונה באמת לקרב אין
טעם להחליפו "בזה").

צוציק (הכוונה למלה גנאי ונראה לי
שפרחץ יש יותר ביטוי לשילוח).

העמידו אוכל על יד המטה (אורלב צמצם
את התאזר).

קרב מתחילה —

פרחץ —

על המטה, מסביב למיטה, מתחת למיטה.

ד) פסיחה

שני המתרגמים פוסחים פה ושם על
פסקאות קצרות אך הפסיחה אינה מוש-
מעורתית.

לומר כי הם קלים יותר להבנה או שיש
בهم שוני בסגנון או ברובד לשוני למשל:

ליקטנבוים: העיתונאי כתוב עיתונו;

אורלב: העיתונאי כתוב עיתונו; וכן:

אורונוניים — מטוסים, הבית — החוץ;

מתייא יקורי הרשמי נא לכלכת לישיבה —

מתייא יקורי תרשה לי לכלכת לישיבה;

והאמת צריכה להיאמר — יש להזות
על האמת. והוא לא אמר עוד דבר —

ושוב לא דברנו.

אורלב העדיף נוסח שלו ואם יבוא

מתרגום שלishi יבחר בודאי ביטוי אחר,

אך שוני משמעותי אין כאן.

— — —

שני הספרים שננסקו לעיל מחזקים

את הנחתתי כי התפתחות הלשון מהייבות

תרגום חדש של ספרים אם אנו רוצים
למושך אליהם קוראים בני דורנו.

התרגומים בימינו חיבכ הביא בחשבון

גם את הצורה וגם את חידושים הלשון.

אוריאל אופק ואורלב ממלאים את
שני התפקידים בצורה מכובדת.

(ה) **שינוי סגנון**
קורצ'אק אהב את לשון ההווה וליכטנ-
בוים היה עקיבי בתרגומו. אורלב נהג
בחופשיות בעניין זה והמיר את ההווה
בעבר:

נכנסים — נכנסו: מפוזרים ניירות —
מצאו ניירות, מסתובבים — הסתובו,
אין הוא שומע, אין הוא רואה — לא
שמע, ולא ראה. השימוש בהווה אינו
מקרי אצל קורצ'אק והשינוי ודאי מוש-
מעוטי וראה בעניין זה קורצ'אק סופר
ילדים מותג: ג. ברוגסון ספרית פועלם,
עמ' 93.

1) **שינויים לא משמעותיים**

יש בספר של אורלב ביטויים וניבים שוו-
נים מלאה שאצל ליכטנבוים, אך אין

כמי נפקד מספרות קלשית לבני הנוער?

הספר שפורסם בשנת 1925 בברית המועצות, מילא תפקיד חשוב בתרבות העברית. הוא היה אחד מדברים שפיעלו רבות בתרבות העברית של תקופה זו.

לפני יותר מעשור שנים, עם תחילת UBODAH של הטלביזיה הלימודית, פולחה בה יהדות שעקבה אחרי השיזדרים לבתי הספר טעוני-היטפו, וליירוט היפותזה ברחבי הארץ. תפקיים ביחידות או תמקדים במוקב אחורי "שיידורי-העשרת" שאחת מטרותיהם הייתה עידוד הקריאה בכנותה ה-ICH, עיריות הפיתוח. בסוגרתו עבדה זו נקלעת לעולם הדש וזר לחולטן. לאחר שלמדו את הנושא נוכחות לדעת כי התמונה שנטולתה לעיני היתה עוגמה למדzi.

בבתיספר בעיירות פיתוח ובשכונות העוני בעירם הגדלות יש כיתות חדשות תלמידים, אך מרבית הקריאה שמביאים ילדים אלה מהבית היא אפסית. את כל התייחסותם לספר לסיפור ולשפה העברית, את כל הרגלי הקריאה ורכישת המידע עליהם מknim להם המורה והספרנית בבית-הספר או בספריה העירונית, בבתיהם כמעט שאין ספרים.

משרד החינוך מודע לכך וזה וכיוון שמדובר בספרים גבוח, CIDOU, וקשה לצפות לכך שהורים החיטם במצווקה כלכלית יקציבו: סכומים גדולים, להריכשת ספרים, החלטת המשרד לכונן את מפעל 'הספר הטוב' במחירים מוזל' ומסבסד מדי שנה כמה ספרים טוביים, ומאפשר לילדים ולספריות באזוריים מסוימים לרכוש אותם במחירים מוזל; אך הספרים המוזליים נבחנו מבין ספרי-מרקורי בלבד. הנימוקים לכך היו: רבים וטובים. ואכן, כשביקרתי בעיירות היפותזה, ובפרט הערים הגדלות, ראייתי על המדפס בספריות, בכתנות ובבתי-התלמידים ספרות מקורית בלבד: אבל מהקלסיקה העולמית שהלהיבה בעבר את דמיונים של נינוחנורים ושעדין מרתתקת את הילדיים בעולם כולם, ספרים אלה לא מצאתי. ניסיתי לחפש בספריות ותיקות יותר את צילט דיקנס, ניק לונדון, אלפונס דודן, ג'ירום, הנריק סנקביץ', ריידר הגראץ, ויקטור הוגו ואחרים ומצאתני בkowski פה ושם עותק-המיושן וצחוב, שאו-תווותיו מהוות, דפיו דבוקים וניכר בו שיידי' יلد לא נגעו בר זה זמן רב. משיחות ארכות עם הורים, מורים וספרנים נשטעו. הסבר

ופולחנים של עמים שונים וזרים ועל נופי ארצות רחוקות. כל זה ניתן לו תוך הנאת הקיראה וההזהחות עם גבריםיהם שהיו לידי נפש.

גם משרד החינוך והתרבות הבין את חשיבות הנושא, וזה כמה שנים מסביסד המשרד ספרים מתרגומים שצכו לתרגום חדש וטוב, ובכך מאפשר לילדיים לרכוש ספרים אלה.

ילדיינו, החיים בארץ קטנה ומסוגרת העדיפו ברובם לקרוא עד לפני זמן קצר ספרים חדשים, המתארים את הנעשה ב'אמותינו', החל מסיפורים הגבורה של המחברות וכלה במלחמות ששת הימים. כמה מספרים יפים אלה מתארים ארועי לדות בישראל, על כל שלל החוויות המסעות שעברו علينا בארץ. הספרים אמנס יפים וטיפוח הספרות המקורית רצוי וחשוב, אך הרשאיםanno למונע מהילדים את הכרת העולם הגדול והרחוק? המונתר לנו להשאיר אותן ב'אמותיה' של ישראל הקטנה גם מבחינה רוחנית? זאת ועוד: האם ספר קלטי בהכרח שהיא מזויה עם שפה מסובלת, אותן מיווננת ומראה עלוב? מובן שלא!

הכרה זו היא העומדת מאחוריו סדרת ספרי "כתררי" לבני הנערים. ואיזו תמורה טוביה יותר יש לאדם העוסק בנושא זה אם לא אותן "קשושים" הנכתבים בין דפי הספר (שלא כחוק כמובן) כגון: "הספר המכ מותח ויפה שקראי... עצוב נורא... ספר נהדר... כדי לכם לקרוא..." וכו' וכו', אותן משפטים ספרוניים הנכתבים בידי ילדים עם קריאת ספר מהנה. ומה שימוש יותר מאשר עם ספרנים ומורים, שניסו לשכנע אותה לפני שנים אחדות, שאבד הכלח על הספרות הקלסית, והיו הם מודים בשמחה ובתמהון שהספרים האלה הם המבוקשים ביותר והאהובים ביותר על הילדים?

ואתם הגברים המלוים את ידי כל העולם שנים רבות, סוחפים בהרפתקו רוחם ועלילותיהם המופלאות גם את ילדינו ומעシリים את עולם בחוויות ובידע שיהיו שמורים עמהם לאורך ימים.

על-פיה, עוד בימי ילדותנו בוחרים אנו לעצמנו אישיות אחת, או כמה אישים מנוגדי הדור לאחים. וביחס לב שומעים אנו סיורים עליהם, או קוראים ספרים על אודותם. בזמנו במנגנון האישים האלה, עם גודלי הדור, עליidi מקרה, או סיור שעលפה, יש לנו תמיד הרגשה שנוספו לנו מקרים וידיעות כמו רמי מעלה, שנוכל ללמוד הרבה.

(לאה גולדרג)

אחד ויחיד: הילדים בימינו אינם אוהבים את הספרים הישנים. העלילה וההיאר רים המишנים אינם כובשים את לבם ולאיים מגרים את סקרנותם. הילדים חיים, כך אמרו לי, אוהבים לקרוא רק על האירועים המתארים בסביבתם ובתקופתם, או ספרי מדע בדיונים הקשורים להתקדמות המדע והטכנולוגיה בימינו.

משוחררי ובדקתי את הספרים הנפלאים, שהזינו את ימי נוערינו בחוויות מסעירות ובמידע בלתי נדליה, מצאתי הסבר אחר לשאלותי. התרגום המיוון והמסורת, הסבר נון הנמלץ והכבד, האותיות המישנות, כל אלה עייפו והרטיבו גם אותי. לא נשאר לי אלא לתמוה על הדרך הארוכה שעשתה השפה העברית בשלושים-ארבעים השנים האחרונות, ועל הפער העצום בין השפה שבה נכתב היום ספר עברי מוקורי, לבין זאת שאלה תורגמו הספרים המרתקים הללו (שפה שאנו למרבה הפלא קיבלנו אותה בעורינו בשפת-ספר מקובלות).

אין לי כל ספק ש"אחרון המוהיקנים" של פנימור קופר, "אי המטמון" של ר' ל' סטיבנסון, "בת מונטסומה" של רידר הגרד, "השבוי מאנדזה" של אנטוני הופ ועוד מיהם, יכולים להתחזר בטובים שבספריהם דרונו בכל הארץ, ולא בכך הם נזוף סים שוב ושוב בכל העולם. בארצנו ובשפתו המכשלה היא התרגום המיוון.

כדי להמחיש את דברי, אבל קטע אחד מרבים מתוך התרגום הישן של "יחיפיה", ספרו היפה של ברתולד אורבק שיצא לאור לפני מעלה מרבעים שנה בהוצאה "אמנות". קטע שבו פונה האיכרה אל המשרתת העובדת בביתה ואומרת:

מה אתה . . . ומה שמת כל ערך לך? הכאota תקשות שפה ותעדת את חילתה ורביד תצער ומטבע למןך? התנצל ערך בקרען! (תרגום ישראל שף)

זה פרושן של מילים 'ሞורות' אלה על פי התרגום החדש בהוצאה "עד":

מה זה התקשות שתאמ בצדדים שלך? אולי נשמע פדרה זהה שמשמעותה פענוד על צנאה שרשרת עם תקשות שפה? תיפר ומיד להסירו! (תרגום שלמה ניצן)

התרגומים הישנים, עם כל החן הייחודי השמור בהם למי שקרא בהם בעורינו, הרי הם מכשול בפני הילדים והנערים הצעריים כי. הם לא יקראו ספרים אלה. החלטתי איפוא לעשות מעשה. התחלתי לטפל בנושא מיוחד ומורכב זה, ועלי לציין שספרים ומתרגומים מעולים נתנו ידם למבצע התרגומים. כך זכו רבים מהספרים הקלסיים לתרגומים חדשים ויפים במסגרת ספרי "יעדי" של "ידיעות אחרונות" ובעיקר במסגרת ספרי "כתררי" של בית ההוצאה "כתר", שהוציא עד היום למעלה משלושים ספרים בסדרה זו, ועוד הרבה יותר.

הספרות הקלסית, המובאת אל מדפי הספריות ואל בתיה הקוראים, משפרת לא רק את טעם ולשונות של הקוראים, תזק צדי קראות סיפור העלילה הקולח והסוחף מקבל הנער מידע על הווי חיים רחוק ובלתי מוכר, על מנהיגים, לבוש, שפה, מאכלים

לهم להבין מה מתארח בספר, לפעמים בغال מלה בלתי רגילה^ה ולפעמים בغال מבנה משפט מסווק המשופע משפט המקור, לא צורך. יש מתרגמים אחרים "המעדים" סיופר. מצאתי תרגום של "אהל חזות" לקטנים. כל דמיון למקור היה מカリ. שט המתרגם כלל לא הופיע. נראה שאפלו המתרגם ידע שמה שעשה לשיפור הידוע, הוא מעשה מגונה. "רצח" ממש עד שאין כבר טעם לצייר את שם המחבר ואת שם המתרגם מלחמת הבושה.

מעניין לחזור גלגוליו של ספר שהוצע לתרגומים. יש למשה צה בימינו הרבה סיבות. פעם זה, חובב מוסרי שחייבים לספר עולה. פעם מתרגמים לשיפור של יצחק בשביב-יאנגר שזכה לפרט נובל בספרות. מתרגמים סיופר לילדים; סי-פור שאינו מתאים כלל לילדים שלנו, העוסק בשלומיאל שעליו כבר נ כתבו דברים הרבה יותר טובים, הרשawn הוא, וכי איזה שבתת תעמוד בפני הצורף, בשיביס — שלומיאל? "cashpukah" זכות טופרים של המחברת — נסבית, קמו וקבעו עליה הוצאות אחות, לא משות ספריה דרושים ונפלאים. קבע כאן שי' קול מחרפי בלבד. יש הוצאה שמצויה לה דרך לנצל את ההרגשות הנוטאלגיים של החורים והוא מוציא לאור ספריהם שעליים גדלו, אבא ואמא. זה טוב ויפה, אבל חבל שלא טורחים לבדוק, אם מה

לפעמים את מדף הספרים שלנו בספרים שיש בחדר חיצוני בלבד. אפשר לסייע את המתרגמים. בני-ימינו לקבוצות: הנה כמה קטיעות של תרגום, אהרן אמר בספר "עליזה בארץ הפלאות".

עמ' 53 — "כיוון שכך, הנicha מדידה את הפעוטות, והיטב רווח לה, כשראתה אותך רוחת חרש לתוך העיר".
עמ' 72 — "(סבירה אני) שאין משבחן הוגן כל עיקר, פתחה עליזה במר תלונה — וכולם שטופים במריבה כדי כך שאין אחד יכול לשמעו את קולו שלין".

עמ' 110 — "הDSA הצומה אויש בעבר אותו השפן הלבן במאוצה — העבר הנפץ שכשך דרכו במקוה המים הסמוך". מילים כמו מאוצה, פעוטות, אישׁ וכו', הקשורות על הבנתה הענין, יש מתרגמים שנקלעו לתרגום לאחר שהרטט שהיה אווח בז' שעה שקראיו עברית לילדיים והוצאות. כמו, "שטייל" נתנו את דעתן להביא לנו, "מייפיותו של גולדברג. בשיחותי אתם יכולים שמותם כמו אברהם שלונסקי, נתן אלתרמן ולאה יגאל. מתוך שתיkitם וידרשו את המג'יב בילדותי. עוד לא הייתה לנו ספרות שמננה הוצאות והקדושא עדיין רוטטה בהן לעין הקורא.

למזל הכרתי כמה מתרגמים דוגלים, כמו אברם יונט, נתן אלתרמן ולאה גולדברג. בשיחותי אתם יכולים שמותם שהרטט שהיה אווח בז' שעה שקראיו אמרם יינקטו הליכים משפטים על ידי בעלי האדמות, יקלע אביה לключиים! משפט מתאים למובורי אך איינו ברור לילדיים, אפשר היה להגיד את הדברים בשוון פשוטה ומובנת.

יש מתרגמים המשתרקרים מהנאת השעה בלשון אבותינו והם פשוט שוכחים שם מכונים את סיופר המעשה לקוראים צערירים. היתי יכולה להסיף דוגמאות כהנה וכחנה, אבל דומני שיכולה לקרוא ילדים שהו מעדים כמה קשה

ה. אפק, "תנו להם ספרים", הפרק "סיוור במאמר כת התרגומים".
3. הערת המערכת: מלה "בלתי רגילה" אינה מושל להבנת המספר.

1. עליזה בארץ הפלאות — מחברות ספרות, לוין אפשטיין, 1972.
2. ראה דברים דומים בהרחבה בספר של אוריאל

מלאת התרגומים - יצירה חדשה

פינס קר

בכל כנס של אגודות הספרים אני מצפה לשמוע את קולם של אותם עוזי המה לא-מלאכת התרגומים. אני מצפה מהם יצאו מtower שתקיטם וידרשו את המג'יב להם בשדה ספר. בילדותי עז' לא הייתה לנו ספרות שמננה הוצאות והקדושא עדיין רוטטה בהן לעין הקורא. למזל הכרתי כמה מתרגמים דוגלים, כמו אברם יונט, נתן אלתרמן ולאה יגאל. מתוך שתיkitם וידרשו את המג'יב עברית לילדיים והוצאות. כמו, "שטייל" נתנו את דעתן להביא לנו, "מייפיותו של גולדברג. בשיחותי אתם יכולים שמותם שהרטט שהיה אווח בז' שעה שקראיו אמרם יינקטו הליכים משפטים על ידי בעלי האדמות, יקלע אביה לключиים!" לאחר שתרגם הספרות של הימים ההם, כך קראתי את "ספר הגינגל" של קיפלינג מס, כשהביאו לקהל הקוראים ספר של אחרים. הם בחרו בספר חדש לתרגום לא-חר ביריה מזודקנת. הם רואו בספר עצם ו שנית לא רואו פחדות. בצד עץ-מס, כשהביאו לקהל הקוראים ספר של האלה איוורים צבעוניים, אבל כל אלה היו בעצמות. לא היו בספרים אלה איוורים צבעוניים, אבל אביה עז' זכרת ספרים אדומים וכחולים ששוו ליהם זהב ומה שהיה כתוב בהם בא כזהב טהור בעצמות. לא היו בספרים איך שלונסקי ענה על ברכותיו על הצלחתו היתה "קישוט"! המתרגם היה ציריך לנבור במכמי העברית התנ"כית או בעברית רית של המשנה והמלים שנלקחו לאחר כבוד וחופיו בספר היו "בתוליות" ורעננות. הקורא היה מרגש שאלה מלבים אותן מתרגמים אמינים. היום, שהלכנו לעולמום יש לנו מתרגמים המעשירים מושחילוני. עדיין דבקה בהן התפילה

ספרידים עבריים מתרגומים ללווזית

מאט אוריאל אופק

ספרו של נחום גוטמן "שביל קליפות התפוזים", שהופיע בשנת תש"ח בהוצאת "יבנה" והוכתב בעבר שפה בעיטוריה הקבוע על שם אנדרסן, תורגם לאנגלית והופיע בימים אלה בהוצאה-הספרים האמריקנית הנודעת "זוד — מיד", בתרגום נלי סיגל. אריווע משמח זה הוא, למעשה, חולייה אחרונה (לפי שעה) בשורת ההולכת ודלחה של ספרים עבריים לילדים ולנוער, המתורגמים לשפות לוועיזות ומופעים בארהיקה ובאיropa. עוד לפני עשרים שנה תרגם ספרו של משה שמייר, "הגמל החמיישי", också לשבח הביבורת והצלחה מעודדת. אחוריו הופיעו בשלשה מספריה של דבורה עומר בתרגום אנגלי: "שרה גיבורת נילי" (נקרא באנגלית: "הגדעונים"), "הכור לבית אבי" (נקרא באנגלית: "התהיה") ו"צוללים קדימה".

להלן רשימה בלתי שלמה של ספרים ישראליים לילדים ולנוער, שהופיעו בשלוש השנים האחרונות בתרגומים לוועיזים:

* ספרו של מרדי (מוותה) גוטמן עית לבת הצנחים" הופיע בתרגום אנגלי בהוצאה "NELSON" (ניו יורק).

* ספרה של לאה גולדברג "ידי מרוחוב ארנון" הופיע בתרגום ספרדי בהוצאה "ARGOT" (ברצלונה).

* אנטולוגיה של אחד-עשר סייפורים קצרים לילדים, בערכתו של אוריאל אופק בשם "הכלב המעוֹפֵך" (ובה מסיפוריו יוסי מרגלית, נתן יונתן, נתן שחם, נחום גוטמן, ברוך אורה, ימימה אבידר, יהואש ביפר, יರח חייב ודבורה עומר) הופיע בתרגום אנגלי בהוצאה "פונק' וואגנאלס" (ניו יורק).

* ספרה של אורה אייל "אוגבוי" הופיע בתרגום אנגלי בהוצאה "הארפר אנד רוי" (ניו יורק).

* הספר "השלום שלי", הכולל שירים וציורים על נושא השלום מאות ילדים יהודים וערבים הופיע בתרגומים לערבית, אנגלית, גרמנית, צרפתית וספרדית. התרגומים נעשו ביזמתה של הוצאה "ספרא", בשיתוף-פעולה עם הוצאה "מקגרון-היל" (ניו יורק).

* תרגום אנגלי חדש של "דמי חנוכה" מאת שלום עליהם הופיע בימים אלה בהוצאה "גריננוילז" (ניו יורק). הסיפור תורגם וצוייר על-ידי אורי שולביץ, אמן ישראלי השווה בארץות-הברית.

* ספרו של אוריאל אופק "עשן פיסח את הגולן", שזכה בעיטור אנדרסן, תורגם לארבע שפות אירופיות: אנגלית-הוצאה "הארפר אנד רוי", גרמנית ("שוויכר יוננד-פרלאג"), הולנדית-הוצאה "וונ-חרור זונן", האג ודנית (הוצאה "הרנוב", קופנהגן).

יותר חופשיה ועשרה מאותה שפה לפניה עשרות שנים. אני יכולתי לחזור ליתר אמינות. הילד מהשכונהenganiah היה יכול לדבר בשפת הרחוב שלו. המرة רה דבר אחרית ולמוכרת היה אוצר ביטויים משלה. לפחות היתי מחששת מלה מתאימה שעות על שעות ופונה לאתכם מקורות שביהם חישפו קודמי — תורה וגמר וחכמת ישראל. בשביבה זה היה משחק משכבר, אבל מהר מאד גיליתי שאין הזמן כשרים למשעים מזמן אהבה. היום צרך לעובוד לפי השוק — להתחרות בעבודתם של מתרגמים זרים וגורעים המתאמים את תרגומיהם לטעם ולזרישות של המוני הcrcנים בטלוויזיה וברדיו. יוצאות לאור חוברות ענק ניות שאפלו שם ההוצאה נסתר בהן.

אין פלא שאני מקנה קצת בדור המתרגמים הקודם. אני מקנה בהם על אותםימי בראשית, ימים שגם תרגום של ספר לעברית היה מעשה של חזון של חומר נפץ" — קוליר. "אחי טיבי" — קלימר. "ארבעשרה תבות של חומר נפץ" — רוק-פוקה. הרפטקי-אות הסמים של גינוי בלאק — צ'אבר). חישתי בספרות ילדיםanganilit חומר שיתאים לילדיםanganilit חומר שיתאים ילדים טעוני Tipoh בארכ. חישתי משחו מאד חדש ומעורר שידבר ליד בן פרורי העוני. חישתי סייפורים שיש בהם בשורה מעודדת ליד שולדים. כשמצאת ספר מתאים היתי שמחה שהשפה העברית של ימינו היא הרבה שם!"

שענין את אבא לפני חמישים שנה מענין גם את יוצאי חילציו.

היום מוכנים להסתכן בהוצאה ספר מאוצרות הספרות בעולם. רק אם יש לו סיכוי למוכר את עצמו. בוחרים במתרגם מותוק אותו שיקול. כל בית הוצאה יעשה פעולה על רוחו ואין בית הוצאה אחד יodium על תוכניות משנהו וכך אפשר הדבר שני בתוי הוצאה יתרה גמו באוטה שעה את אותו הספר. (זה קורה לי אגב בתרגום הספר "חמיisha לדים והזהו" מאת אדית נסבית. אוריאל אופק ואני עסכנו בו זמן רב תרגום לשני בתוי הוצאה שונים. כשהתברר שיש תרגום של אוריאל אופק נאלצו לגנוו את שלו).

לאור נסיוני הקצר בתרגום, (תרגום) כמה ספרים לנער בהוצאה האחים זק: — "תפשו את השועל" — קוליר. "אחי טיבי" — קלימר. "ארבעשרה תבות של חומר נפץ" — רוק-פוקה. הרפטקי-אות הסמים של גינוי בלאק — צ'אבר). חישתי בספרות ילדיםanganilit חומר שיתאים לילדיםanganilit חומר שיתאים ילדים טעוני Tipoh בארכ. חישתי משחו מאד חדש ומעורר שידבר ליד בן פרורי העוני. חישתי סייפורים שיש בהם בשורה מעודדת ליד שולדים. כשמצאת ספר מתאים היתי שמחה שהשפה העברית של ימינו היא הרבה

המידע בספר קריאה

מאת נירה פרדקיו

או אושי חינוך. מקובל להניה שימוש
בפרק-ספרות שיש בהם מידע. תורם
לעידוד הלמידה באמצעות נושאים. הנטיון
מלמדנו של המידע בכל ספר. וספר ובנושא
זה נראה לי שנוכל להבחין בין שני סוגים
עיקריים: יצירות שנכתבו "סביב" המידע
שבהן יצירות שבחן המידע הוא חלק
מהמרקם הכללי.
בסוג הראשון הספר אילו "תנפר"
כדי לאפשר להרצאות את האינפורמציה:
— פוטו, גיבורי של "בית ספר לנצח"
וזימורשי-אינפורטטיבי. כל אחד מהט-
דורש צורה אחרת של הקראה, על כל
אחד מהם ישאל הקרא את עצמו שאר-
טכניות שונות המובאות אליו והוא פות-
רן. וכך לומד הקרא איך לתקן עגלה
ילדיהם, להרכיב טלפון ביתית, לצלחות תפ-
ריים. מכיוון ש"נתפר" לצורכי הלימוד,
רתויה. נוכל אולי "להתיר" את התפריט. הער-
מפניין משומש כאן קראה בו זמן-
של שני סוגים טקסט: אמנותי ספרותי —
ושימורשי-אינפורטטיבי. כל אחד מהט-
דורש צורה אחרת של הקראה, על כל
אחד מהם ישאל הקרא את עצמו שאר-
טכניות שונות המובאות אליו והוא פות-
רן. וכך לומד הקרא איך לתקן עגלה
ילדיהם, להרכיב טלפון ביתית, לצלחות תפ-
ריים. מכיוון ש"נתפר" לצורכי הלימוד,
רתויה. נוכל אולי "להתיר" את התפריט. הער-
בsein. ומה יהיה הקשר בין המידע
בספר מעין "חומר גלם" ללימוד הנושא

1. בנושא זה של סוג טקסט דאה: משרד החינוך, הוצאת
עמ. עברית — התרבות — האפק לתוכניות לימודים —
2. ברנטון, דב — בית ספר לממצאים, הוצאה
עמ. עברית, 1965.
3. גונן, רבקה — חברות: חא, הוצאת מסדה/
הברית בית הספר היסודי, הפוך "הבט-
הנקרא". 1979

כת הספר תיעשה לפי שאלות כמו: האם
המידע שבספר נכון, האם הוא מוגש בד-
רך ברורה ומשמעות? האם טופל הנושא
בדרכם המתאימה למקצוע?

שונה תהיה דרך הערצתנו בספרים
בهم המידע הוא חלק מכלול היצירה.
בספרים אלו המידע חיוני להבנת העלי-
לה, ולעתה מסר לכל אנוש שמעבר
لتוכן המפורש.

לדוגמה: "בית קטן בעיר" ו"בית קטן
בעברה" (סדרה מצוינית שכל קשר בין
לבין הסדרה המתתקנה המוצגת בטל-
ווייה הוא בשמות בלבד). הסיפור מתר-
חש בארץ-ישראל במאה ה-19 ומתרחש
מאתיופיה שאף פעם לא יאה מכהה,
או רוח חיים של אנשים החיים בבדידות,
כך מתרחשים יחס משפחה מיוחדים
שבני המשפחה הם התברר האנושית
כמעט היחידה של כל אחד מהם, ומתר-
הדקם יחס שכנות ועזרה הדדית מיוחדת
דמים בנים עם אנשים הגרים למרחק רב.
אורח חיים כזה דורש אספקה עצמאית
של רוב צרכיהם. הערצת ספרים אלו לפי
שיהיה מלאכותי. הערצת ספרים אלו לפי
קנאה-מידה ספרותי עלולה להביא לשלי-
לטם, אלא שארגונים כאלו "מרמז" לנו
לראות בחם מקור המידע ולא חוות ספר
רותית. מכיוון ש"נתפר" לצורכי הלימוד,
נוכל אולי "להתיר" את התפריט. הער-

ר-הוואת שרבוקה, תשכ"ט.
4. אילן, צבי — בעקבות מלוחמות החשמונאים,
הוואת שרברק, תשכ"ט.
5. ריבקין — ברייק, אנה וסופרים שונים —
סדרת הספרים על ילדים בעולם המסופרת
במלים ובתצלומים, ספרית פועלם.
6. כדוגמתם לכך ראה: משרד החינוך והתרבות —
האף לתכניות לימודים גנט באתיופיה וכל
השאר, חוות תלמיד ומדריך למורה, הוצאת
ספרית פועלם, תשכ"ה.

7. וילדר, אינגאלס לורה — בית קטן בעיר, בית
קטן בעברה, זמורה, ביתן, מודון, (סדרת מרג-
נית), 1977.
8. אנדרהיל, רות מ' — זמר האילות, הוצאה

חומרית הקריאה

דרבי לארכן*

והנה, בין החידושים הגדולים בבית אבי הינה זה, שקיבלתني בגיל שבע וחצי, או שמנונה לכל היotta, מתנה — ספר קריאה לילדיים. עליהם לדעת, שבאותן השנים, בשנות התשעים של המאה שעברה, עדין לא הייתה שום ספרות ילדים. לא היה שום צורך בזה, לא היה גם מי שידאג לספרות זאת. ככל היotta, אם הביא מישתוא לילד ספר קריאה — היה זה "ספר הישר" או "ויסיפון"... ספר לילדים לא היה לגמרי בעברית. והנה אבי, שנולד בזעם להיות פרומטורה בענייני חינוך, הביא לי קובץ קטן, מין קובץ של סיורים-ילדים, שככל ספרו היה קשור עם אחת מעשרות הדיברות. ובקובץ זה היה ספר אחד על שבת, ספר עפני מאי — כיצד צדיק אחד תלך במדבר, והוא תלך עם ישמעאלים, והנה הגע ליל שבת עם חשכה, והוא החליט שכמובן בשבת לא יזוז ונשאר לבדו במדבר, טרף לחיות פריאות; והנה בא אריה — הוא היה סבור שהאריה עומד לטורף אותו, אבל האריה רבץ לרגלו ושמר עליו כל הלילה, ובמוצאי-שבת רכב על האריה והזדקיק את השירה. והוא שם, בסופו של אותו ספר, שני משפטיים; במשפט אחד היה כתוב כך: צאצאיו של אותו צדיק יושבים עד היום בחברון. שקרأتني את הדברים האלה פרצתי בבלci נורא. עד היום לא ברור לי, אם זה היה בכיו של שמחה או בכיו של עצב. קודם כל הobar זכר היטב כיצד הספר הזה הביא מהפה בעולמי. הקשר הריאלי של עם הארץ ישראל המשנית התחליל מאותו יום.

זמן קצר אחרי זה הביא לי אבי עוד ספר. היה שם ספר אחד מנת אלכסנדר איסקיננד ריבנוביץ ("ילדי העברים"). בכלל, אז כמעט שלא היו סיורים מנוקדים, זה היה ספרו מנוקד. בעצם היה זה כמעט כמעט הספר העברי הראשון על הבילויים.

* קטעים מסיפורו של ברל כי בערוב יומו ב"יריח העיון" ברוחבות.

הופכות שריפות יער באוסטרליה לשואה שאי אפשר להתגבר עליה, במהלך הזמן פור מוסבר מפעם לפעם כיצד נאבקים האנשים בדלקה הנוראה ומה גורם בסוף לכך שהיא תכבה.

דוגמה אחרת, "המלך מתיא הרא-שונִי" — סיפורו מעשו וקשייו של המלך — הילץ, רצוף הסברים על סדרי ניהול ושלטונו כולם, הסברים באזרחות.

בספרים שהזכירו הבנת הנושא עשויה להיות משמעותית יותר אם היא נקלטת כחלק מהסיפור. המסר הכלל אונשי שבסיפור וחווית הקריאה יהו עשירים יותר אם המידע שבו וחטיבתו למילךysi של המשפחה כתוצאה מהתנוגות חוגים שונים ביישוב למפעל תחיית הלשון. הצלחתה של ביוגרפיה זו היא בכך שהaic פורמציה שבה היא חלק בלתי נפרד מהסיפור (בניגוד לבioreיפות אחרות שם נאלצו המחברים להפסיק מפעם לפעם את סיפורו המעשה כדי להסביר עובדות שונות).

מהזכיר את ההנהה שבקריאה.

כל הנאמר כאן מתאים ליצירות בהן המידע הוא חלק משמעותי ביצירתו. וכך כדי לחפש מידע ביצירות רק כשהוא באמת נמצא. כך, למשל, מי שמנסה להגדיר מושג אחד רק לילדים שיירשו של ביאליק "בנייה

"דריך האפר"¹⁰. הסיפור מתורחש באוסטרליה ומתראר התנוגות של אנשים מלמדם של הירקות הנזכרים בשיר צומת הנקלעים לאסון — שריפת יערות נוראה. כדי להבהיר במה מדובר, יש בתחלת הספר, חלק מהסיפור, הסביר קצר כיצד יודעים לרקוד ולפחתת אחד מהם מדבר. עיון "בגלגוליו של מעיל" מאת ק. מלר דובסקי, ונסיוון למדוד על פיו את נושא החבז והנע,夷ישר את אוצר המלים

11. קורצ'אק, יאנוש — המלך מתיא הרא-שונִי יצא בהוצאות טברסקי, 1960, עם עובד, תשכ"ט. ולאחרונה בהוצאות כתר, 1979.
9. עומר, דבורה — הבנו לבית אבי, הוצאת סאותהול, איבן — דרכ' האפר, הוצאת ירושה, 1973.

צוט-הברית במאה ה-19 ועל חיים בבדידות שהוא כמעט כמעט רובי-נון-אנדרית, מידע זה הוא חלק בלתי נפרד של הספר כולו. כך גם בסיפורים ההיסטוריים, ספרי מסעות, תאורים של חייהם או ביוגרפיות.

"הבכור לבית אבי"⁹, לדוגמה, הוא ביוגרפיה של אדם הנלחם למען הגשתתו של אידיאל הנראה לו חשוב יותר מכל דבר אחר — תחיתת הלשון העברית. סיפורו היה של משפחת בנדיהודה יכלול>Ifוא היספרים, מה פרוש לחפש מילים חדשות, לערך מילון, וכן היה סבלה סיפור וחוויות הקריאה יהו עשירים יותר אם היו ידיעתו שבו וחטיבתו למילךysi פור ידיעו מובנים לקורה. רצוי, איפוא, שבספרים אלו לא "נתיר תפירים" כי שעשינו בסוגו הראשוני. הפקט הידע בלבד עלולה להפוך את הסיפור לרשימה השרה משמעות של פרטי מידע נוספת לכך למן עובדות מהסיפור.

כל הנאמר כאן מתאים ליצירות בהן המידע הוא חלק של מילון. לעיתים רקע המדע דרוש רק להבנתו של חלק מסוים. למשל: "דריך האפר"¹⁰. הסיפור מתורחש באוסטרליה ומתראר התנוגות של אנשים מלמדם של הירקות הנזכרים בשיר צומת הנקלעים לאסון — שריפת יערות נוראה. כדי להבהיר במה מדובר, יש בתחלת הספר, חלק מהסיפור, הסביר קצר כיצד יודעים לרקוד ולפחתת אחד מהם מדבר. עיון "בגלגוליו של מעיל" מאת ק. מלר דובסקי, ונסיוון למדוד על פיו את נושא החבז והנע,夷ישר את אוצר המלים

עם עובד. וראה גם רשימה לספר זה ב"ספרות ילדים ונוער", אייר, תש"ט.
10. סאותהול, איבן — דרכ' האפר, הוצאת עומר, דבורה — הבנו לבית אבי, הוצאת סאותהול, איבן — דרכ' האפר, הוצאת ירושה, 1973.

עם תלמיד היגייניסיה שהתחילה לחסוב על הגורל היהודי והיה למורה בא"י ועם הבילויי
השני שהיה לפועל בארץ.

דרך הספריה בבית-אבא מותודע ברל לסוג ספרותי אחר, המכונה "בפינו היהום מידע",
"מורה הדרך לארץ-ישראל" העברי הראשון. וספר זה הוא שמעורר בו את המוטיבציה
ללימוד הערבית, כדי שתשתמש בשון משותפת עם ים-עמל. ספר אחר הוא אלבום של
קט פרחים מא"י בעריכתו של זאב יען, המזוכר מותוך אהבה, גם הוא מעורר את
דמיונו וכיסופיו לארץ פורחת.

חוּה וַיֵּלֶךְ

קשה למצוא עדות טובה יותר, עד מה עשויה קריאה טוביה להשפיע על נפש רגישה לא רק במובן התרבותו ונגישת, חוויה אסתטית חולפת, שנגש לה כשלעצמה יש ערך חינוכי.
אבל כאן עדים אנו לרגע של מפנהה, כפי שקובע זאת המתברר בראה וטרוספקטיבית,
רגע שבו הריאוש הופך אלמנט של השקפת עולם, של התנהלות, של הסתוויות המעשיה לעתיד.
— אותו נער, המכתרם עמוקות מהאגודה בגיל שביע, הפך בעצם את האגדות למציאות.
היה מנהיג רוחני, אחד הבולטים בעלי שארורו ביישוב העברי.
ברל צנכלסון, הפעול, החקלאי, החלוץ, מגשים את אגדת ילדותו הוא החשוב בין הרא'
שונים הוגה רעיון וויאס הקמן, קחשתדרות את ה"משביר" את הוואטה "קונוסטרס", את
ה"דבר", ואתה... "דבר ילדים", לא יפלא כלל, שום את "דבר ילדים" חיבר היה לככל
במסכת התעניןנותו ומרצנו. וזהו דוקן עצמו — נער בגיל שבע, השותה בטעם את דבריו
אגודה — ריחף אז ננד עיניו.

אסטר טרס

הידע בספריקרי קריאה — (המשך מעמוד 36)

שלאנו במספר מועט של מונחים על חלקו איננו מדויק? או שהמידע נמסר בדרך
שאיתנה מתאימה לרוח הנושא (למשל, המעליל (מנונחים שאפשר למלוד גם בذر
באים אחרים); לעומת זאת ישיח עניין זה
את דעתו של הקורא מעיקרו של השיר
כמו, ייחסים במשפחה, ספר. עצב על
עוני המספר בסגנון הומוריסטי או תגור
בוחתיהם של אנשים על צורות הבאות
זה שיעלה לדין בצביעו המחנכים*.

ג. פרדקי

כל הנאמר בראשימה זו מתאים בספרים
בשם האינפורמציה היא נcona. מה יהיה
יחסינו לסייעים טובים שהידע בהם

* המערה תפרנסם ברצון תנובות למאמר זה.

ושם סופר על שני בתים שהיו בעיר: בית אחד של יהודים חרדים ששמרו מסורת
ולמדזו תורה, ובית שני של יהודים אריסטוקרטים, מה שקרוו אז "אריסטוקרטים",
כלומר: שלחו את הילדים לגימנסיה. והיה ילד אחד, יעקב, ילד ישן שלמדו בחדר,
והילד השני הלך לגימנסיה והוא בין "שכיצים". פעם אחת שעמם הילד הזה על ארץ-
ישראל, והתחליל לחסוב על הגורל היהודי — — — ושני אלה נפגשו אחר כך בארץ-
ישראל: אחד בתור מורה. הסיפור הזה נתן לי כבר דחיפה שנייה,
יותר ברורה, לאידיאה של הליכה לארץ-ישראל.

אבל הארץ-ישראליות שלי לא הסתפקה בדבר זהה. בספריה של אבי, שמילאה
תקפיך גדול בתמי, היה ה"בדקר" העברי הראשון — מורה-דריך לארץ-ישראל. מובן
שהייתי בקי בספר זה מיל' וуд ת'. ושם היה גם מדור ללימוד ערבית — ואני התה-
לתי ללימוד ערבית. געגועי לישמעאל היו גדולים מאד.

היו לי הרבה הזדמנויות להכיר את ענייני ארץ-ישראל יותר מקרוב. קודם כל,
בספריות אבי היה אלבום של פרחים מארץ-ישראל, זה היה בזמןו מעשה רב. עכשו
ידעו מעט מיל' גם פציג גדול וגם חובבי-ציוון גדול, אזב יעבץ, שעשה בזמן ההוא
עבדה רבה: عمل לייצור בעברית ספרות חדשה וגם לקשור את הגולה עם ארץ-
ישראל; והוא הוציא אלבום של קט פרחים מהארץ, ומחרץ השמי ניתנו שם בוגמי-
ניות ובעברית דברים יפים: שיר של היינה, או איזו אגדה, או מדרש, וספר קטן זה
מיילא תפקיך גדול בחיי.

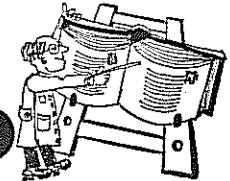
על הקטע מותוך ברל כצנלסון

היום, כאשר ספרות-ילדים קניתה לה מקוםunken שווה-ערך בתוך הספרות הכללית
ואינה צריכה הוכחה על תפקידה במצוותו של האדם הצעיר, מעניינת עדותו של ברל
כצנלסון על השפעת הקריאה בסיפוריה-ילדים, בתקופת ילדותו כשב"עדין לא הייתה שם
ספרות ילדים*.

לשברי הזכרונות של ברל על ילדותו, הקשרים בדרכו לארץ-ישראל, נקשרים שני יסודות
חשוביים שבאישיותו — איש ההגות של תנועת העבודה, והאיש הקרוב לנפש הילד את
הביטחוי לכך הון הכרנו ב"דבר-ילדים", שהוא היסוד.
בין הגורמים שעיצבו את דרכו ואת השקפת עולמו, מספר לנו ברל, היו הספרות
העממיים והאגודות על ארץ-ישראל, בילדותו הרכה. בהשפעת המעשיות הללו הפה לדידו
אי" מאידיאה — מ"ענין של העולם הבא" — למשמעות והכיסופים אליה לרצן של
מיומש עצמי.

שני אופני השפעה של הקריאה על ברל הילד. האחד — מותוך הפעלת דמיונו של הילד
ההופך את המיצאות האגדית-המיסטיות למציאות ממשית. "הקשר הריאלי שלו עם אי"י
המשית התחליל מאותו יום". השני — דרך ההזדהות עם גיבוריו סיפורו אמיתי, ההזדהות

1. "בדקר" — מורה דרך נפורסם לתיאורים.

מיחודה

תיבת נח*

מאת נילי לוצק,

הספר מתאים, לדעתנו, לתלמידי כיתה ב', שכבר למדו בספר בראשית, את סיפור תיבת נח. ניתן להניח, שהتلמידים תארו בכיתה את סיפור המשחה בדרכים שונות: בכתב, בחבאה בכתב ובעלפה, בהמחזה וכדו'.

המורה מציגה את הספר בכיתה ומפנה את תשומת לבם של התלמידים כי:

1. הסיפור המוצמצם בספר בראשית הורחב: לא רק אתם תארתם, "אילו היהי בתיבתו של נח", וכיitzד הסתדרו כל החיות בתיבה". הנה, בכתב ספר על אותן נושאות. (המורה מראה לתלמידים את הספר).

2. מי חיבר את הספר?

המורה פותחת את הספר וקוראת בקול: תרגום מגרמנית: בצלאל וכסלר.

3. ספר התנ"ך תורגם לשפות רבות, וביניהן גם לגרמנית. ספר התנ"ך שלנו חשוב ומעניין גם אנשים, שאינם יהודים.

4. הסברת המושג תרגום: מהו תרגום באופן כללי? המתרגם צריך לדעת היטב גם את שפת המקור וגם את השפה שאליה רוצה לתרגם.

5. אם הסיפור מסתמך על סיפור מהתורה, יכולם להיות בו פרטים שאינם מואכרים בתורה, אך חייבים להיות פרטים עקרוניים שבסיפור המקורי.

* דיויס גרבו, תיבת נח, תרגום מגרמנית: בצלאל וכסלר, מסדה, 1979.

הרעיונות העיקריים בספר:

1) שבר ועונש

נח הוא הצדיק, אלהים חס עליו ועל משפחתו. הצדיקים נשארים — והרשעים מקבלים כגמולם ונחחים מהעולם. לכן, כדאי להיות: תם, ישר ורודף שלום כמו נח.

2) יתור ועזרה הדדית — תנאים הכרחיים לחיה חברה תקינה!
נח, הגיע למסקנה, שהחיים בתיבה קשים מנשוא. הוא הודה כי קל פי אלף לבנות

תיבה כה גודלה, לאגור תלי תלים של מזונות לכל דירה, מאשר להיות תחת גג אחד עם כלכ' הרובה בעלי חיים שונים ומשנים. נח התרוץ ללא הרף כדי להשתיק את החיות ולהשלים ביניהם סדר ומשמעות. לחיות היה קשה להסתור ולהסתגל לאורוח החיים החדש. מריבות, חיכוכים ופגיעות פרצו על כל צד וועל, על כל סיבת מוצדקות ושאינה מוצקמת.

בздוגה הס הוכחו את רצונם הטוב להשתפר, ולשם לכך היו אפילו מוכנים לחקר-ריב מצידם קרבנות". כל חייה הוכחה, שיש בה משаг' טוב ומועיל, כל חייה הגיעו למסקנה, שצריך לדעת לוותר ושהוא אכיות בלי חבות. ככלות התבטאה בזה, שנברחו להכנס לתיבת נח, שנשאו בחימם. ولكن, יש להם גם חבות ולהוכית, שכן ראויים הם להשר בחים ולבנות להם חיים חדשים בעולם טוב, שייהיה אחריו המבול.

זמנן קצר לפני שיצאו החיות מהתיבת נח, איבדו רבים מהן את סבלנותם וקטנותם הר אררט, קיבלו הנחיות איך וכיצד לנוהג: "...צאו לאט מן התיבת ואל נדחקו. לכל אחד מכם, יהיה מרחב מסופיק לחיות בו והמשיכו לחיות בשלום".

יש לציין, שתאורי החיות בתחילת המבול, לעומת התיבת נח, שחל בה המשך המבול הם המפורטים ביותר בספר, וחסיבותם רבה, שכן, כל הרעיון העיקריים מוצאים בתאריות אלה.

האם הוויטורים לטובת יצירת אויריה יותר טובה וنعمמה, אמרוים רק לגבי החיות בתיבת נח? האם חוויתם יוצרת אויריה יותר טובה וنعمמה, אמרוים רק לגבי הספר אינו אלא משל התואר החברה של בני האדם. אך אנחנו מתנגדים במקומות חדש וצוף, כשהוא באפשרותו לעזוב? והאם אפשר להמשיך ולריב, ולהתוויח, ולהעליב כל הזמן? האם לא עדיף לחיות בשלום? ואיך אפשר לחיות בשלום? רק אם נדע לא לחסוב רק על עצמנו, ונחשב גם על הסובבים אותנו, או אז, החיים יהיו באמות יפים, ולא יהיה צורך במבול — בהשמדה, בהכחדה. לכל אחד יהיה מרחב מספק לחיותנו. כי ההשתלטות היא מידעה מגונה גם לחיות, גם לבני אדם.

העשרה:

אפשר לסוג את רשימת החיות המופיעות בתאריות בספר, לטעמים כגון: עופות, יונקים, בהמות, תוכנות אופייניות לכל אחת מהן, קולות שםניים וכו'.

האיורים היפים והצבעוניים תורמים, לא מעט, לחוויית הקראיה בספר וטוב להפנות תשומת לב הילדים אליהם.

הספר יackson, שלומיאל איש-חלום ו עוד סיפורים¹. ראה ספרות ילדים ונער חוברת יט-ביב/
תכנוגת האגדה העממית — מיכאל דשא...

הספר יackson, שלומיאל איש-חלום ו עוד סיפורים¹. ראה ספרות ילדים ונער חוברת יט-ביב/
תכנוגת האגדה העממית — מיכאל דשא...

1. יackson בספרות ילדים ונער חוברת יט-ביב/
תכנוגת האגדה העממית — מיכאל דשא...

שלומיאל איש-חלום ו עוד סיפורים*

מאת ניל לוצקי

בין הכתיבה למברירים ובין הכתיבה ליל דים: "אותה רוח, אותה התעניינות בתורה עלי-טבעות מפעמות בכוון. אני אפילו מדבר על אותם כפרים ואוטנו עירות".

כדי לחתת את הדעת לשם הספר: שלומיאל, הוא כינוי לאדם לא יצליח, שמעט תמיד נחל במעשהינו. הטיפוס השלומי-אלי הוא תמיד מעד כדי להתגברות הופכת להיות לו לרועץ. שלו מימות הופכת להיות מילא, הוא אדם בעל ערךם. נשבגים: טוב-לב ותמיינות. אך התמיינות הופכת אותו לפתוי, ופתוי מאמין לכל דבר וגם מקפיד לקיים את הדברים, שיזכרים את הגיחוך ומליטים את השלומי-אליות.

בספר מוקבצים שמונה סיפורים: חסור פר מעיד שישיפוריו בחלקם חן. אגדות-עם, שאנו שמעה מפי שבתו וסיפורה לבנה והוא מעבירם לקוראים.

רצוי להסביר לתלמידים מהי אגדות-עם, יstoriotichya ומרכיביה; ולבסוף, לאחר

הספר יackson, שלומיאל איש-חלום, מי שזכה בשעה ברוסט נובל לספרות, כתוב ספר ריסים וסיפורים רבים למברירים. הנושא המרכזי העובר כחוט השני כמעט בכל יצירותיו הוא: היהודים, (בעיקר במנזר אירופה) חייהם בעיירות הקטנות ובעיר הגדולה, על הטוב והרע שבhem.

הספר שלומיאל איש-חלום, הוא קובץ סיפורים המועד לילדים. הקוראים הצעירים יכולים להתבונש מהאוירה היהודית המוזגת, שלפעמים צריך גם לוטר, רק אם נדע לא לחסוב רק על עצמנו, ונחשב גם על הסובבים אותנו, או אז, החיים יהיו באמות יפים, ולא יהיה צורך במבול — בהשמדה, בהכחדה. לכל אחד יהיה מרחב מספק לחיותנו. כי ההשתלטות היא מידעה מגונה גם לחיות, גם לבני אדם.

הספר מציין בחקדמתו בספר זה מה הייתה מטרתו בהוציאו לאור קובץ סיפורים דוקא לילדים. "בימינו, כאשר הספר רות הולכת ומאבדת את פקחותה ואמר נות הסיפור הולכת ונשכת מלב — הקוראים הוטבים ביותר הם הילדים". ויתר מכך, בשסיס מסביר, שלמעשה אין הבדל

* יackson בספרות זיאנרגה, שלומיאל איש-חלום ו עוד סיפורים. תרגם מאנגלית: צבי ארד, איורים: מרגוט צמח, עס-עובד, 1978.

ההומר מנסה לטשטש את מצבם הכלכלי היירוד של היהודים. דלות, ולמרות הכלל, אין מקום ליושן.

שלומיאל הסוחר

מה קורה, שנפשו של שלומיאל חשכה לעסוק דוקא במסחר? הוא לא החלטה, נוצרו מצבים מגוחכים, ואנחנו הקוראים, מתוגיגים מצחוק, וכשרגעים, אפילו מר煊ם על שלומיאל, שידיעותיו במסחר וחכמו נדירות אףלו בחלום.

1) **חוק השילוש:** מקומות — חלום, לבליין, פיאסק. עיסוק במסחר (3+1): קנה עז, קנה חצורה, עסק במכירת ייש. בפעם הרביעית נסתימרו נסינותו של שלומיאל לעסוק במסחר, ומאו התהילה הגברת שלומיאל למכור ירקות בשוק.

מר עעל ובתו דלוט

1) **תאורי העוני והדלות בספר**
2) **הניגודים:** "עוול גבר קטן היה, אך בתו דلس גדלה והתפיטה לכל העבר רים"; עוול שנא כל יצור וכל דבר, אבל העריש את בנו; למרות עניותו חלם כי עיר עשיר ישא את בתו העלובה לאשה.

3) **מוסר ההשכל:**

א) "סוף-סוף הבינו עוול ודلس כי כל אשר לאדם ניתן לו בזכות העבודה, ולא בזכות השכיבה במיטה והעצה לנוט".

ב) "כל אשר תוכל לעשות היום, אל תזדהה למחר". ברוח הדברים בא-

חכמייחלים והمفטה של גנדל
1) **מי הם חכמייחלים?** חכמי העיר כולם שוטים. הטפות מתוארת לראשונה בהרבה מילים נרדפות: פר, גולם, כסיל, שוטה, חמורה, אויל, טומטום. תוארים אלה מעליים גיחוך אצל הקורא.

2) **גנדל והمفטה:** המפתח ישמש אותן וסימן, שגורונם בעלה מדבר שטויות. האם פתח המפתחفتح לחכמה? להיפך, המפתח יצר סיטואציות קומיות נוספת וטפשיות.

3) **המצאותיהם הגאוניות של חכמי חלט:** "...בוא ונקבע תקנה, כי מעתה נקרא למים שמנת, ולשמנת מים, ומכוון, שהמים מצויים בשפע בארכותיה של חלט העיר, תמצא ביידי כל עקרות-בית חכונות מלאה שמנת" (37).

מסקנה נוספת שהחסיקו החכמים: מdry דוע חם בקץ? מפני שבכל ימות החורף, מוסקים התנוראים והחומר יוצאת החוצה ונשאר בחלם, ועל כן הקץ חם. ומדוע קר בחורף? כי אין מסיקים את התנוראים בקץ, ועל כן, לא נשאר כל חום לימי החורף.

ההומר בספר מגיע לשיאו בסיום הספר: "בבג השבעות שבא עליינו לטובה, לא יהיה מחסור 'בשנת' בחלים העיר, אלום עקרות בית אחדות התאונגנו על מחסור 'מים'. אך זאת כבר בעיה אחרת, והיא תמצוא את פתרונה לאחר החג. גורונם פר נטרפסם בעולם כולם חחכם שנותן לחלם על-ידי תיקון תקנה — נחל שלם ובארות רבות המלאים 'שנת' (39).

תפקידו של ההומר, במיחaud בספר זה, הוא לא רק לשעשע את הקוראים.

את בitem שמאחורי התנור, היו בטוחים שקצת קרוב, אבל להשגה העליונה תכניות שלא. במקום המזל הביש, מע-אה פזיזה את פזיז, וצריך את צץ-ריית" (20).

3) **למרות,** שהగוברים הראשונים בסדי-פור הם צריכים הרצח ופזיזה השדה, הידידות שקשרו ביניהם, הערכה הח-דית, מיצאת בני הזוג לכל אחד מהם והחומים בצוותא דומים להפליא לחבי בני האדם. "הם גילו זה כבר, כי הבריות כמה מהם כצרים וכצדדים, חולמים אף הם על האושר ועל האהבה" (22).

4) **כדי לתת את הדעת על סיום הספר.** פזיז ופזיזה, שיצאו ממקומם החוצה לאורור את כנפיהם ולהתענג על הרפטקות בעולמם של השדים, לא נת-שו את קינים. בשובם הביאו סיפורים חדשים לישבי הבית. כמובן, גם הספר עצמו. למורת, שעזב את פולין ועתה הוא חי בארצות-הברית, למורת, שנחש את קינו, הוא תמיד חזר אליו — בספרו.

רבי ליב והמכשפה קויניגונדה

1) **ניגודים:** רבי ליב עשה נפלאות בסיווע מן השמים, ואילו קויניגונדה הש-תמשה בכחו של השטן; ניגוד בין גילה למראה החיצוני של קויניגונדה.

2) **הגולל:** פעמיים מדגיש הספר את המאורעות: "...ובכל זאת, היתה פזיזה אומרת ומתהרהרת, הייתה רוזחה לראות עניינה מה השדים הללו עשוים שם". זוKA למשאלתזה זו התפוזן הגולל.

3) **כוכו של רבי ליב בעזרת משכית** הΖהוב שבה היה טמון כוח אלוהי. המא-בק בין הכוח האלוהי והכוח השדי; המאבק בין הטוב (רבי ליב) ובין הרע (המכשפה קויניגונדה).

مكان, אלו יסודות מאגדותיהם כופיעות בקובץ הספרים. להלן, נושאים לדין ורעיונות עיקריים בספר ספרים מהקובץ.

טודיה הפיקח וליזר הקמצן

1) **הניגודים:** טודיה, העני המרוד, מול: ליזר, האש העשיר.

2) **העימות ביןיהם:** "החוליט טודיה לנוקם בлизר ולהשיג עליידי כך קצר כסף, שהיה זקוק לו מאי, מאי". (עמ' 8).

3) **חוק השילוש והשימוש הרבה בנס-** פר שלישי: "...מש בדבר זה ארע גם בעם השלישי". "משמעות על כף שלידה שלישיה".

...**שלוש פעמיים** ביקש טודיה מלייר כף של כסף ובפעם הרביעית ביקש את הפMOVים; **שלוש פעמיים** זכה ליזר בכספי נספנות ובפעם הרביעית הפסיד את פמר טיו היקרים; ליזר, טודיה והרבי במשמעות. 4) **התראות על טבעי:** "אם כפות יכולות לדודת פMOVים יכולים למות".

צרור ופזיזה

1) **עלומה של פזיזה השדה.**

2) **הגולל:** פעמיים מדגיש הספר בסיפור את תפקידו של הגולל המכוון את המאורעות: "...ובכל זאת, היתה פזיזה אומרת ומתהרהרת, הייתה רוזחה לראות עניינה מה השדים הללו עשוים שם". זוKA למשאלתזה זו התפוזן הגולל. (8). ועוד נכתב על הגולל וההשגהה העל-יונה: "...ולגולל הפתעות רבות מקרים השפע. שנאלצו פזיזה וצרוך לנוטש

במברט ראשון

1. ישראל - היישובים ואתריו עתיקותיהם¹

הספר בשם כו הוא. המعنויין יימצא בו את שמות היישובים ואתריו עתיקות בהם ומחוצה להם. "פתח השמות מכל למעלה מ-9000 שמות גיאוגרפיים". המידע הניתן בספר, אחד לגבי כל יישוב ומכלול 14 פריטים: גיאוגרפיים, היסטוריים, דימוגרפיים ועוד. בספר גם 10 מפות, שמהן ניתן יסוד על חלקי הארץ לפי אזורי טבעיים ומינוחליים, על האוכלוסייה בהם והפרישה היישובית. בספר צילומים נאים, צבעוניים של ישובים, אתרים וככלים.

בעיקרו זה ספר עין. שיטות הלימוד החדשות המקובלות בתיאספר וברים, מרגנולות את הילדיים, גם בכיתות נמוכות, להשתמש בספרייה ולאחר מכן לשאלהות בדרך של חיפוש עצמי. למטרת זאת מן הדין לכלול ברשימות ספרייהaur ללמידים, מכינות ד' ומעלה את ספרו של הרובני, אך הספר מומלץ לא רק למען פעילות לימודית מובהקת בבית"ס, יש בו, בספר, כדי לגנות דפוזו בו, ולזכות במידע תוך שימוש אגב, משום שאפשר לקרוא כל ערך בפני עצמו ואין הדבר קשור בימה שנאמר לפניו. משום לכך יכול הקורא לעיין בספר בלבד לחץ של הנקודות "המפהידה" ובלא מחויבות להמשיך ולקורא כדי הסוף: יקרה כל אחד להנתנו לפני מנתה מתאימה לו.

2. יום הולדת שמח²

סיפור קצר ופשטוט, ליד בגיל הרך שהוגג יום הולדת. המחברת מתייחסת בספר לילד שגדל בשנה. שנה זאת לא מוגדרת. יכול להיות שהוא יום הולדת במלואות לו שנתיים, או שלוש, או ארבע.

1. עמנואל הרובני, ישראל — היישובים ואתריו עתיקותיהם, מסדה, 1979, עמ' 455.

2. יום הולדת שמח. סירה ואיראה: פט האציגיס, תרגמה: עדינה צחורה, עסינוב, 1979.

עוגות, ריבת, כרוכיות. (חכמי-חלים ומהם-פתח של גנדל). כבד קצוץ, בצלים, מרק איטרתו, תה וזרבשן לקינוח, יי"ש ממך תק, בשר עוף, כופתאות, (שלומיאל הסוכר). שעועית, כרוכיות ממלאות בגבינה, או באוכמניות. (שלומיאל איש-חלים יוצאה לורשה).

2) **מקורות תעסוקה:** מכירת הלב (טודיה הפיקח ולזר הקמצן). מסחר — סוחר-עים, בעל אכסניה, מכירת יי"ש, (שלומיאל הסוחר) שואב נים, עזרת בית, סנדרל (מר עצל ובתו דלות). הנשים מסייעות לבעלים בעבודות השונות כמו: מכירת יי"ש (שלומיאל הסוחר) אך היו גם המפרנסות העיקריות במשפחה. בשני היספרים: שלומיאל הסוחר, ושלומיאל איש-חלים יוצאה לורשה, הבעלים נשארו בבית לשומר על הילדים. לנשותיהם היה דוכן ירקות בשוק, חן מכורו ירקות.

4) **מנהגים נוספים:** לתושבים העניים היו מערכות שכויים מצופות בבדיל ופמר טים עשויים פלייז. העשויים השתמשו במערכות שכויים עשויים כסף ופמותי כסף. (טודיה הפיקח ולזר הקמצן). בת השגעה לפרקה, דיברו בה נקבות, (טודיה הפיקח ולזר הקמצן) וכן בתו של עוזל (מר עצל ובתו דלות). לסיקום, הספר עשיר בפולקלור יהודי, קריא, שזר בקהמור רב ומומלץ מאד לקריאה עצמית לגילאי 8 עד 80 שנה ויתר...

... בותג: "אל תאמר לכשאנה — אש-נה שמא לא תפנה".

4) **התמורות בחיקיהם של עוזל ובתו:** מדלות לעושר, מכעור ליפוי, ומחלומות וחזיות למיציאות יפה, שהלכה והת' ממשה.

שלומיאל איש-חלים יוצאה לורשה

מרושים במיוחד הוא הסיפור האחרון, שבקובץ, על שלומיאל היהודי התמים, שיצא לורשה, העיר הגודלה.

למרות היותו שלומיאל, ידע לפעמים להסביר מסקנות נוכנות: "מה טעם צא האדם למסע, אם אין המשע מוביל לשום מקום?... היזאים את חלם, סופם להגעה לחלם. כל הדרכים מוליכות לחלם, זואי, שהם העולם בבואה גדולה של חלם...". (80).

בבואה מנוחת? מטופשת? — אולי, ואולי העולם הוא תמיד כמו בחלם? וכמו בחלם ימצא גם בעולם פתרון לכל בעיה. אך מה טיבו של פתרון זה?

המשותף בקובץ — אורח חייהם של יהודים

1) **מאכלים ומשקאות:** לחים שנאפה בבית, חמיצת סלק, בשר, דגים, קמח, סולת, אנזים, צימוקים, פשטייה. (טודיה הפיקח ולזר הקמצן).

1. אבות, פרק ב', משנה ד'.

ଉושים לנו "רק הכלב נח... התחל לנבוח"... לא מסופר על מי ולא אמר מודיע, אבל כולנו מבינים נבייה זו מה ממשמעותה.

ברק א' של הספר שירי אהבה לרות, "אני חושב על רות" (7) מעשה של רות מעוררים בילד חוק אוחז, לבבי; "רות רות הענין פשוט" (8) "לו הייתי זובב / שוב הייתי עף לרות" (9) "חיכיתי לרות ליד התנהנה" (11).

אליה הם שירים שנתנים ביטוי גלי של אהבת הילד את רות, נושא נפוץ בשיריה לדיים, אך לא מרגש כאן חיקוי בלבד ההזדקרות לנושא.

ברק השני מסתכל הצופה הקטן בעולמו שמסביב, שואל שאלות אך אין מקבל תשובה עליהן.

המסורת מסיימת סדרה של שירים בסימן שאלה בבחינת דעת, לא לכל שאלת יש לי תשובה. חקורה, חופשי, למד — אולי תקבל תשובה מיד ואולי לא. אין בכך אסון, לא הכל מתוישב בו ברגע. לדוגמה:

"מה לעלה יקרה עכשו ?" (28)

"אם השם תפול מהשם ולא יהיה לנו א/or" ? (27)

"אם ישlico הכל לפחים, מה ישאר בתבים ?" (25)

יש בספר שירי טבע על גשם, רעם וmesh, ויש בספר שירים שנושאים לקוחים מחיה-יוסדים של הילד; המפתח (63) שבו עליל הנושאים של הכתנת שעורים במקצועות עברית ו חשבון, ויש בספר שירים מעוגנים בדמיון — "כבשה קטנה" (33). ויש בספר הומו, הרבה הומו: המקרו (59) חצי קילו בץ ועוד ועוד. ציון מיוחד ראייה החזיה שבספר. היא רב-גונית. שם עצם שם עצם — ער-יער; פועל עם פועל — לצוק-לצוק; אונומטופיה ועצם — "טרח" מטבח, תה"פ ועצם — לפחות מפתחות, שם-עצם ופועל — גרבהרף, שמות תואר ופעלים ועוד צרופים כמהותם, והכל שוטף, טبعי ואפע"יב מפתיע.

הציורים של יונתן גרטstein מבטאים היטב את תוכן השירים. העיצוב של הספר, באערת הצבעים השקטים, נאה ומהנה.

מי אשם?

4

"הם בודאי חובבים שאני אשם. האם אני אשם ?" (31).

שם הספר והפסוק המובאים לעיל מגלים את הבעיה שבה עוסקת המחברת. ילד שרחרח, או חטא, או עובר עבירה, — אין מוצא מנוח לנפשו ויסורי מצפון מ齊קים לו. הוא חוויר ושותל את השאלה האמנם הוא אשם, ואם אשם הוא, מה הביאו לחטא, הרי בעצם לא רצה לשקר ולא התקoon לגורום לכל הצרות.

4. מירה מאיר, מי אשם ? איורים : יונתן גרטstein, ספרית פעעים, 1979, 36 עמ'.

החשיבות הוא שעל-אף הגידול בשנה הוא עדין חסר-אונים ביחסם מסויים — אין משתלט על פעולות הקשורות בגביהם שמעל יכולתו להגיע אליהם. הוא לא מגיע למפקד, לקובל שбарון, לבץ שבאמבטיה, ומושום לכך אינו מסוגל לבצע פעולות כה פשוטות כמו להדק א/or, לבוש בגוד ולחצחץ שניים. הוא מוגבל ותלוי באזות.

אך הוא גדול בשנה וחול שניי "מהפכני" בחיו. הוא יהיה מסוגל עתה להיעזר ב"כללי" שיפתרו לו את בעיותו. הילד קיבל מתחנה כסא, והכסא הזה מאפשר לו לפתרו את כל בעיותו בתחום זה. כסא קטן פתר בביטחון את כל הבעיות, הוא נער בוראה זה פלא ; הוא מניע למפרק לארון לבץ ועובדת בלבד כל מה שלפני כן לא יכול היה לעשות. הוא הופך להיות עצמאי.

בלי תחכום ובלי פיסיולוגיים מוחזקים את תחומי העצמאות של הילד. פרט קטן, כшибועים לנצלו ומביניהם משמעותו, משנה את אורח-חייו של הפערט, מבוגרים יקראו באזינו את הסיפור הקטן והוא, הפעוט, לימד לדעת כי אכן אפשר לעשות יותר ממה שנראה לו אפשרי במסגרת הטבעיים.

אל יוש, מה שאינו יכול להשיג בכוחות עצמו, ובדרך הטבע, אפשר להשיג בת-בונה ובשימוש באמצעותו. הסיפור מסתאים בבדיקה של סבא, שליח את הכסא ובעזרת הכסא אורי פתח את הדלת. השכר מיידי לילד ודאי גורם נחת רוח גם ל Sabha. הגידול בשנה — מביא ברכה ותוספת סיפוק לכל המשפחה.

מוחבות שאין רוצות לישון³

ספר שירים רב-גוני ורב-גילי, והוא צריך להימסר לקריאה לילדים שקוראים בעצמם ככלומר, שלפי גיל השתחררו מן העניין בסביבה הקרובה ומסוגלים לתפוס דברים שימושיים ואמוראים מושגים ובהקלם פילוסופיים.

יש בספר שירים מועטים שנושאים המשפחה : אמא, אבא וסבא, אבל גם אלה קשורים בקונפליקט שבין הילד לבין המבוגרים והעדר עקביות בחתנותותם, ודוגמא: כשאני בבית / אמא אומרת "אולי תרד לחצר", כשאני בחצר / אמא קוראת לי עלולות / מה לעשות ? / יש לי אמא כיאת.

ב"משחת מפתח" (51) יש ביטוי לנקמה ותחווה של "שמחה לאיז", כאילו נאמר לנו : דעו לכם מבוגרים, איןכם טובים מזקטנים יכול לקרות לכם את אשר קורה להם. אלא שהקטנים אינם יכולים לבטא את העסם ולצעוק עליהם, כפי שאתם

3. שלומית כהן, מחבות שאין רוצות לישון, אייר : יונתן גרטstein, הקיבוץ המאוחד, תש"ס, 64 עמ'.

הציפורים של גוטמן, שסבירם בנטה המחברת את הסיפור — כאילו צוירו למען הספר. במיוחד מלאי הבעה בענייני הציפורים של הילדים המהווררים — עמודים 25, 34 — אך גם הדמויות הטובות(21) והמוריה הצופה אל הצפורים שעל הגג(26) מוסדי פיס בפשטות שרטוטם נופך לסיפור המורכב.

5. יידי החלום, טוב לי להיות קטן⁵

שני הספרים הם בבחינת מדריך להורים בנושא הקראיה לילדיים בראשית קריתם העצמית ובגיל שלפני הקראיה.

"יידי החלום" מיועד, לפי המלקטת, לגיל 4—8 שנים; "טוב לי להיות קטן" מיועד "לבני שנתיים עד חמיש שנים". אך אלה קווים מנחים בלבד משומש אין אף שרות לתחרום תחומיים מדויקים בנושא זה. אני מיחס חשיבות לחלוקת החומר לפי המדרורים, כי מילא שיווכם של השירים למדוריהם אין אבсолוטי. יכולם לסייע את השירים גם לפיקטורות אחרות, וכי יכולים לשיחק אותו שיר למדורים אחרים. אך עלכם של השירים איןנו מותנה בסיווגם, הבחירה טובה בעיני מפאת רמתם, תכניות והתאמתם ליגאים שלהם מיועדים, השירים משקפים ו מביעים את עולmass של הילדים מבונן הרחב של המלה. הרבעונות בספרים מאפשרת למיבורם לקרוא באזני הילד, או להמליץ בפנוי לקרה, שיר התואם את גילו ומצברחו — והוא הייטון העיקרי שבמחבר.

שני הספרים הוצאו בפורמט גדול, באות גדולה מונקדת, סגנון האיריים. הצבעוני שונה בכל אחד מהספרים. שני הספרים יעוררו אצל הקטנים יחס של כבוד בספר.

הסיפור קצר ומשמעותו נושא לדיון נרחב. הוא מושך ילדים יונטר ממה שאנו חווים באמת? אולי אסור לנו להצע. אלמלא שקרנו לאיש השירות, אולי דבר לא היה קורה?

המוטיב ידוע גם בספרות לגודלים וגם לקטנים, אך איןנו מבגד מאקטואאלותו. שני ילדים בגיל 11—12 חולמים על פרטיות בסוכה משלחת, ומשליים בלבד, הם מתחשים מקום מתאים לבנותה. נטיות שונות, שלא חליכה מביאים אותם למסקנה כי יש למצוא מקום על חוף הירקון, ולשם תיפונש כרך לשוט בסיירה לארכו. ואכן, הם שוכרים סיירה ויוצאים לשוט — וכן מתחילה ההרפתקה. המספר: "לא תפסנו מחבלים ואף לא גס גנבים, לא גילינו רשות מרגלים ולא מצאנו אוצר גנו" (35). ואפ'על-פיין זה סיפור הרפטקה. אבל ההרפתקה עצמה קצרה ומס-ביב לה מרכיב רוחב יותר של אפיוזות ומחשבות. כן, גם המחשבות הן חלק מון הספר.

הסיפור קצר ואין ניתן לחלקה לקטעים. הכל משולב זה בזה ואין להפסיקו באמצעותן. על כן שלושים וחמשת העמודים הם רצף אחד ואינם מחולקים לפרקים.

הרי סיפור הרפטקות מתאפיינים בכך שפרק נקטע במתוח והמחבר שולח את קוראיו לפרק הבא אחריו, ובו, בכותרת, רמזים על מה שיופיע בהמשך וחזר חלילה. מAIR מביאה את סיפור הרפטקה בנסינאה אחת, כאילו אמרה לנו, קראו את כל המספר בבת אחת נשואים שאיני יודעת היכן לעשות אתנהה. ואנו קוראים: הסיפור מתחילה בהציג של המספר, ילד, רתוק לبيתו מפה את מחלתו, ומסתיים באזתת סיטואציה. במסגרות זאת אנו מתוודעים אל אפיוזות זעבון, ובתוכן סיפור הרפטקה על פמי הירקון, שהוא השיא, ולאחריו צעדים אל הסום. סיום, אך לא הפתרון, כי כל המעשה היה בגין הסוכה, אך הסוכה לא נבנתה. וכך אמר המספר:

"אולי אנחנו, הילדים חשובים לפעמים, שאנו יוכלים יותר ממה שאנו חווים באמת?" אולי אסור לנו להצע. אלמלא שקרנו לאיש השירות, אולי דבר לא היה קורה? אולי ידוע את התשובה...".

סיפור קצר ומשמעות בו הרבהה.

האני המספר מעורב בכל המתרחש, אין לנו יודעים מה שמו, — כל הדמויות האחרות של הילדים מופיעים בשםותיהם זהה, אחד הגיבורים — ליד חברו יואב — אלמוני מבhinת השם. אולם משומש שיש רבים כמוותו: ילדיים פעילים, מעיזים, חובשים, נתפסים לשקרים בדוחץ של רגע, יודעים להעריך מצבים, — יודעים להזוזות על משגינים ולנסות לחזור לעומקה של הבעיה. אורלי כך ואולי כך.

הסיפור הקצר ותוכנן בו רב. הוא מקיף תחומיים רבים של חיי הילדים בגיל התבגרות: יחסין חברות, שאיפות, יחסין ילדים-מוגרים, ויחסין תלמיד-מורה, הכל שוחר ומושלב ולכך, כפי שצוין, כל שיכול היה במספר לעמנוד בפני עצמו — מובא במרקם אחד.

5. "יידי החלום", מבחר שווים לילדים. ליקטה: ירדנה הדס, איירה: צלה בינהר, עטת, תש"ט,

88 עמ'.

"טוב לי להיות קטן", מבחר שירים לניל הרך. ליקטה: ירדנה הדס, איירה: נירית יובל-עמייחי,

תש"ט, 72 עמ'.

פעיכות של חום וחיבת*

מאת שולח איתן וירדנה הדס

ב. החיים קצרים — ע"כ הבה נintel אותם ואת "צופם". הרבה /פיסותי או רסיסים של מידע מקבל הילד, הקורא ספר זה. הוא לומד להבחין בין זכר לנקבה בזורורים; הוא מכיר את דרך הרבייה בזגים; הוא מבין את סוד התרחבותם והתקכווצותם של אישוני החתול: הוא לומד מהו חדקתו של הפרפר...

הדברים מוגשים בוחן ובהומרו:

"— באים לגור ?" — שאל אחד הדרורים.

"— לא ! — ענתה אמא נחלילאית — רך לתורה". לפניינו משחק מלאים בחרוז שונհאות, המהנה בצלצלו ובקיצרו, והמלמד על היהות הנחלילאים אורחים בארץנו ולא תושבי קבע. החроз משרת כאן את הקורא באמצעות מנימוטכני, המשיע ליצירת עבודות.

דוגמה נוספת : אמרה בלב הионаה, כשהיא יורדת לבחון

"— מעודי לא ראיתי יונה צאת" — אמרה בלב הionaה, מקרוב את הדס בשמלתה הלבנה. העובדה כי הדס ב"שמלה לבנה וסרט לבן לראשה" עשויה להחשב ע"י הionaה לבת מינה, מעלה חיוך, משום שתכניות הionaה וראיית העולם האגונטרית שלה, משעשעים את הילד ותורמים להכרת ערכו בעיניו עצמו (הוא לא היה טועה בין יונה לדידה...).

או : שהזוד חובש את רגלה של הדס, שנעказה ע"י דברה, הוא אומר :

"— העוקץ יצא, עוד מעט יפא אחורי גם הכאב !..." האנשת הכאב, והגשותו כאלמנט ההולך בעל כורחו בעקבות קודמו (העוקץ) — משועשת ומקרית. יסוד זה מצוין גם בקטע הבא :

"— גם לאקווריום בא האביב". אין כאן שימוש בהאנשה לשמה. 'כניתה' של עונה מעוננות השנה לאקווריום קטן של ילדה חינונית ליצירת شيئاוים בחוי הדגים. שוב יש לנו מטען של אינפורט — כדי הנהה שבקריםיה.

מידע, המוגשת בד בבד עם התפתחות העלילה. הסיפורים עוסקים בחו"ח המצוים ליד האדם או במחיצתו. למעשה, בני האדם כאן 'משמעות' את החוי, או שהש侃ותיהם משמשות כקנה מידת גביה עולם מציה, המוגשת בד בבד עם התפתחות העלילה.

חוי — קנה מידת, שהמשמעות מעמידה אותו לא אחת על יחסיו. ניטול, לדוגמה, את ההבדל בין ייחסו הורים לילדיהם בעולם האנושי ובעולם המציאות. בסיפור "מציאה של הדס" ("מציאה" הוא שם של החתולה) נאמר : — "מציאה לא נעה מעתה כנגד חוקי הטבע, הקובעים תחולת חיים מסוימת לכל אחד לים אל החצר ומשם אל הרחוב ולא שבו. אמא מציאה לא יצאה לחפש אחריהם. — את רואה, הדס ? — אמרה אמא. — בני חדש הם הגורים ואין זוקקים יותר לאמא שלהם".

"— לא כמו התינוקות של האנשים", אמרה הדס מהורהרת.

בספר הקדמה ותשעה סיורים. בהקדומה מציגו המחברת לפני הקוראים הצעריהם את הנושא (הילד הדס ו"אהבתה לחיות הקטנות והגדלות"), תוך הצהרה על הצד הלימודי — דיזקיי ("הdds למדת על דרכי חייה של החיות ועל דרכי התנהגותן השונות מלאה של בני האדם").

מטרת המחברת היא אפוא לחביא את קוראה להבנת עולם החוי ולרחשוי חיבת אליו, כפי שקרה להdds, ש"מדי ראותה חייה קטנה או גדולה פעם ליבת פעימות של חום ושל חיבה".

רישמת החיות שבסיפורים מכילה את בעלי הכנף, חיות הבית וכן חיות-מחמד כגון צבים ודגי נוי.

המוארות בספר מתארחים בין החוי למיניו ובין האדם לחוי. העלילות תורמות מידע רב. האינפורמציה שזרה ומשולבת בסיפור המשעה, כשהיא מלאה חיוך, הומור, אהבה וחיבת לחוי. הילד יקנה ערכים לימודים המרווים סקרנותו הטבעית, תוך כדי הנהה שבקריםיה.

המידע על חייהם הקצרים של הפרפרים נמסר כדלקמן :

"— מודיע אתם נחפצים כל כך להתחנן ?" — שאלה הדס. "— כי ימי חיינו הם קצרים מאד ! שלשה ימים, לכל היותר ארבעה, ולכל היותר חמישה. הטעם פעם צוף פרחים ? — שינוי הפרפר את נושא השיחה".

אנו רואים בקטע זה שילוב אינפורמציה יבשה, אובייקטיבית (משק החיות של הפרפר), ברישות אנטשית. ההפנייה אל הצוף יכולה להתפרש בשני אופנים :

א. אין מה לעשות כנגד חוקי הטבע, הקובעים תחולת חיים מסוימת לכל אחד מן היצורים. ע"כ נפנה לטוב שבחים.

* "הלב הפועט", סיפורים, כתבה : מזל ייגרט, איירה : חנה לרנה, מסודה, 1979.

תעלולי מכי ודובי - במבוט שני*

מאת יוכבד סגל

ספר זה, שהופיע לראשונה לפני כעשרים שנה, היה מן הראשונים בספרות הילדים הדתית בישראל. הgentility ש macho בו, ילדי האבו אותו, עד שהספר לא רק נקרא אלא גם נקרא מרובה עיון, נכדי הקטנים ביקשו לספר להם מותכו ולהזoor ולספר. משך שנים רבות נעלם משוק-הספרים ורך. סיורים אחדים מתוכו הופיעו בחוברות מאיריות בהוצאת "מורשת". لكن שמחתי על הופעתו המוחודשת.

לכאורה הרי זה ספר תמים, אין בו מתח רב ואין הרבה הרפתקאות מסעירות. המשפחה המתוארת היא אחת ממשפחות דתיות רבות כפי שהוא, כשהemdina. היה לה עיריה, כשבשביבת תל-אביב היו עוד שכונות שלות ובהן בתים נמוכים מוקפי גינונות. החורדים הם הורים של כל ימות השנה, וגם הילדים אינם שונים מילדים רבים אחרים.

ר. אולם דוקא משומס-יכך מדברים-חסיפורים אל לב הילדים הקוראים. כל מה שקרה למכי ודובי (מכי — ילד וдобוי, להפתענותו, ילדה). יכול, לקרות כמעט בכל משפחה. אלה "חוכמות" ותעלולים ילדים, כפי שהוא מכירם. אותן, בורייציות שונות, בחויט. הנחת העוגה המפוארת, שבסבאתה אפתחה, לפני התרנגול, כדי שהיא ינקה אותה מן הנמלים (אך הוא ברוב חוצפתו אוכל גם את העוגה), הטויל של מכி כנוסע טמוני במכונית הקצין השכן, בישול העוף הצבעו, לבבדו של הדוד המבקר ובמעשים דומים שאינם לפי רוחם של המבוגרים, אבל מוגנים להגיוון הילד. הסיורים כתובים בהומור טובי-בלב. הילדים הקוראים צוחקים, מתחתרים ומתרננחים יחד עם שני הגברים הקטנים. אלה בינהם, שהחיי הדתי אינו נהיר להם.

יכולים ללמד משהו עליו לצורה מעניינת ומשעשעת. הלשון פשוטה ומובנת גם לילדים צעירים. אולי אינה ציורית ואינה עשרה במידה הרצויה, אבל הרי לא כל ספר מצטיין בכל המעלות ויש בספר ערכיים היכולים לפחות על אי-יאלו פגמים קטנים.

אבל שsspfer הופיע בחלקו בכריכה רכה. ספר-ילדים חייב להיות "חזק" גם מבחינה חזונית. היה גם רצוי, שהאיורים יהיו יותר גדולים וברורים.

כאמור שמחותי, שמכי ודובי הופיעושוב אחרי הפסקה כה ארוכה ואני בטוחה, שהרבה הורים ולילדים יקבעו אותם ברצון לביטם כאורחים חביבים.

* תעלולי מכי ודובי, רחל חובר, אירורים: תמר בעלאי, דבר, 1979.

ר' הערכה ב"מבוט ראשון" חוברת כ"א, עמ' 51.

הdots מהו רורת וכן מהו רורת הילד הקורא. מוחשנות אלה הן רבי-כיווניות. אולי, בדף אחד ממעלותיו הרבה של הטקסט: מה עלה בגורל הגורים שיצאו זה עתה לעצמאות? האם יש מקום לכעס על אנא-חולה או לגונתה? מודיעו נמשך הקשר בין הורים ולילים אצל האדם הרבה מעבר לתהברחות של הצעירים ולא כן הוא בעולס-חתי? האם יש בכך ממשו ממוثر האדם על הבמה? וככל, וכו'...).

הדברים מוגשים באורה חד-משמעות וחד יותר בסיפור "עצמנו הכל כל כך אהרט": המורה אפרים מבאר להدس כי פיהם של הדגים פתוח כל הזמן, והם בולעים "מכל הבא לפה... אפילו דגיגים חיים". הבעה המזכירה להدس היא אקטואית ממש: "אך הרי הדגנים האלה הם הילדים שלם! האם לא יחושו על ידיהם זו" — היא מזעקה.

שוב: הראיה הרלטיבית שנרמזה בדברי המבוא "דרצי התנהגותן של החיים השונות מלאה של בני האדם";

ואפרים מסכם ואומר לילד, שרגשותיה נגנוו: "אל תמהרי לשפט אותנו ע"פ החיים שלנו!".

ענין הרלטיביות מצוי גם בטקסט, העוסק במקרים "גדול" ו"קטן" במשפה.

סמדר אומרת:

"— כשאני מסתכלת באחיך שאול אני חושבת: כמה הוא קטן! אבל כשאני מסתכלת בתמර (אחوتה הבכירה) אני חושבת: זו אחותי הגדולה תמר. ואם תמר גודלה, אני קטנה!... מפני זה יש לי קצת בלבול בלב, כי אני גם גודלה וגם קטנה". גם נגד 'תוניות', ש'הדקנו' פה ושם, בע"ח שונים, יוצאים ספרי הספר.

כנגד הח្បוז "נחלתי השובב / מתוגה בפאר זנב", אומר הנחליiali:

"— לא לשם גאות ולא לשם התפארות אנו מונענים את הזנב... נבני הנע עוזר לי לשינוי משקל". כאמור: — התנהגות, שהיא הכרה קיום לייצור אחד, יכולה להראות כgingnor של מותרות בעיני רעה.

למל ויגרט לשון עשרה. היא מדיקות בתיוורי פעולה וקולות (דוד חיים אומר להدس: "הדגים אינם מציצים כמו אפרוחים, ואינם מצפפים כמו צפרים ואינם מקרקרים כמו צפדיים").

התיאורים הם פיטויים לעתים ("העצים כיסו עצם בשמלת האביב והתחילה לרוקם עליה פרחים", או, ביצי הדגים על צמחי המים היו כ'פנינים' צהבהבות על יוך עליים').

הדילוגים החיים, ציוריה רביה המבש של חנה לרנה, וביעיר האהבה הפעמת, בין דפי הספר, לטבע ולילד, שהוא חלק ממנה,夷 שיריו את הקורא הצעיר.

הופה, שהיא בעצם אינה יודעת מה תעשה ברגע הבא — וברגע הבא היא עשו[ת](#)ת את הדבר היחיד והמשמעותי, שצורך להתרחש בהתאם לצפוי מנו תפקיד — לא מודעות, מדיום, פנו[מ](#).

כך הזכרונות. ועד היום ההשתומות הנדרשה לעצם ישוטו של שחקן דרמטי, שיש לו הצורך והיכולת להזדחות.

בתפקידיה של רוביינה החידות הייתה מפליאה ביתר. היהתה בה יכולת להזדהות עם לאה ב"הדיוקן" ולהיות סמל האזעקה והטוהר, ובאותה מידה יכולה להתפות על הרצפה, בחבל תאווה פראייה כתמורת התנ"כית, ופעמים רבות כל כך להיות אם על הבמה, אולי עוד לפני חיותה אם; ובעיר, הקשור להיוות גם מדיה, והקשר הנדרש להכריח גם את הקhal להזדהות עם מדיה, לסת לווח לה.

תודה לשמעון פינקל על ספרו. מחבר הספר ודאי לא חשב על קוראים, יחסית צעירים, על בני נוער למשל, שיראו בספרו. אבל אני בטוחה בו. חשוב מאוד שספר זה — סיפור חייה של רוביינה על הבמה, מסופר על ידי חבר לבמה, אוסף צילומים זהה, והיכל אמננות זהה — יימצא בספרייה של איש בישראל שראה ושמע את רוביינה במזו עיניו. ועל בניו של האיש אני חושבת שלא הספיקו לראותה ולא רק מיפוי הרים ישבעו על הרטט שהרטיט אותם, כשחם ראה על הבמה, אלא ייראו עליה מפרי עטו של פינקל.

חד-גדייא — (המשך מעמוד 10)

פארודית של "חד גדייא" (בדברי ירונינה הדס בספרות ילדים ונוער), שנה ב, חוברת ג, עמ' 16; וכן מנהם רגב ב"ידיעות אחרונות", גליון פסח תשכ"ט). אך למעשה אין כאן שום פארודיאה או פארודיה, אלא תרגום-יעבוד אמנוני של שיר-עם. הרי כבר ביאלק עצמוני, בדברי המבו*א*ל פנוי "הביבה". שלו ל"שירים ופומנות לילדים", כי "נטע אל" (בדומה ליתר השירים באותה הטיב) נכתב "על-פי שיר-עם ידוע בלשון היהדות המודרנית". שיר זה נדפס בנוסחו האידי ("האט גוט אראנגענשיקט אַבעוּמַעלָע אַראָפֶּ") באוסף של נוח פרילוץקי "יְוִדִּישַׁ פֿאַלְקְסִילְדְּעַר" (וארשא 1910; שיר 56) וכן בקובץ של יואל אנגל "50 קינדרער לידער" (מוסקבה 1916; ברלין 1923 עמ' 7). ובתרגום עברית של ח'ב אלון-ברנין באנגולוגיה "היה מעשה" (תל-אביב תש"ג, עמ' 33). לדבריהם נפוץ שיר קדום-מאוד זה ברכבי מוזחה אירופית בשינויים קלים: באחד מהם, למשל, "שלח האל אבר לקטוף תפוחים", ובנוסח אחר — לאסוף אגסים. פוכו, "אגסים מסרבים לפול". גם בשירה העם השווייצרי שנוצר לעיל, שאפזר לאוותם ולא היסוס כמקבילה גרמנית מודעית של השיר העממי היהודי (בחבדל אחד, שאדוני הפך בו לאדון, ויונקלה שבשר האידי הפך ליוקל, או יונגלי). אין כמעט ספק בעיני, כי הגנות היהודי הוא הקדם שבין השניים.

ראיינו מה רבים היגנו לטעבר וראשון שירי היילימ, מאוז נכנס לפניו ארבע-מאות שנה אל ההגדה של פסח. הוא נעשה נכס פוקלורי מקודש כמעט, הטעיב את רישומו על הספרות והשירה לגודלים ולקטנים, חדר אל שפת הדיבור ואל מדרורי הסאטירה בעתונאות, ומומר תמיד לילדים הוא הפך להיות לסמל לאומי.

חנה רובינה

(זיכרון הברוך של חנה רובינה)

מאט אסתר טרס

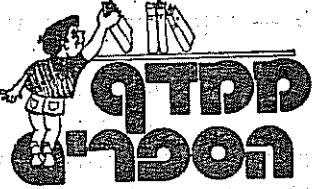
לפני זמן רב מישחו היטיב עמי ושלח לי את ספרו של שמעון פינקל על חנה רובינה*, ומazel אותו יום הוא מונח על שולחני; איני מעיצה להעמידו על המדף, ומשנכנט לבתיו אדם ואם הוא צריך לחכות לי משום מה יותר מדקאה, אני מציעה לו לדףך בספר.

אבל אני עצמי פותחת בו יום יום בלי אבחנה ונטקלת באחד משבעים הפרצופים של רוביינה, באחד משבעים תפקידה על הבמה, או בצילומים מהחייה / כאם וסבתא, בטוגה של אוניברסיטת תל-אביב, כנערת בת 17, וצלומים של פנוי הכל",(Clowner פנוי "הביבה").

מתי היא אמיתית יותר? — מבע מיוחד, שונה מקודמו ומה זה שבא אחרים. גם פניה שונות בתמונות שבתקפיזים שונים. אי אפשר להפסיק לעלול בספר העבה הזה ולהפסיק את הזיכרונות שעולמים. איך ישבת את בהציגות של "הביבה"?

בראשית כל הצגה היה המדוחם האסתטי שכך וגווע יחסית ואפשר היה להתענג לחוד ובמפרק על הקול שלה, על תנועות גופה, על קוי המצח, המוסגורים בשער או באיזה כסוי ראש ועל הכל על העיניים, העז ני יים! אבל עט התפתחות העיליה כבר לא היה שום כוח שמסוגל היה לרופות את ההקשבה, את הצורך לרכיב מירבי, כדי לקלוט — לא בפרטים! — אבל בביטחון את הדמות כולה, ואת משמר עות המשחק, עד שהוא באמם רגעי شيئا, ובזהם היה נדמה, לא! הייתה בטוחה, שהיא כבר אינה היא, שהיא עצמה כבר אינה יודעת, למי ולמה

* חנה רובינה — מונוגרפיה על רקע זכרונות, מאט שמעון פינקל, הוצאת "עקד", 1978.

בספר שירים סיורים קצרים ומשעשעים על יד ושםו אורה. אורה האוכל הכל ומאליל גם את הכסא והרכפה, אורה היכל ללקת שעה ושעתאים בלי לנוח רגע — על הידים של אבא ועוד ועוד, נחמד לילדים אך יש בו גם דברי חידוד למבוגרים כגון: "יום אחד אורה הוא בן שלוש / למחותיים בן שלוש ויוםיים / אם זה יימשך כהה / אז ביל שרגיש / אורה יהיה בן שלוש ושליש".

"ספר מסע תגליות על פני הנוף", כך מגדירה המחברת (שהיא גם הצירית) את ספרה. ספר דידקטי, במובן הטוב של המלה. למבוגרים ניתן ספר עזר שמלא תפקיד כפול. האחד — בילוי עם הילדים הרכים לשאלת מציקים "משועם לי". והתקיף השני — כלי להעשרה אוצר הנמלים והמושגים של הטף.

לפינות הבינוניות

ספר הדרכה בארכיאולוגיה: שיטות חפירה, מידע ארכיאולוגי וכיו', הספר מלוחה בתצלומים ובשורטוטים מעניינים. החומר בספר חדש מודיע, פה ושם יש גישה לתהומי הדמיון (לכיש), בהקשר לא מתאים. למורות זאת יש לשער שהספר יהיה שימושי כחלק מספריות העוזר בכיתה.

קובץ סיורים מוחי ידי בית ספר בכיתות ז'-ח. הצד השווה שבכלום הוא "אחד נגד כולם" שיכול להוות סמל. הספר כתוב בטעם ספרותי טוב ובהיר פדגוגי ומוסרי, יש בכל הסיורים מבוק פנימי בין פחו הנערות ומעשי קונדס ובין נקודות לב הבאות לאלטר.

בספר מוצגים 13 ילדיים מ-13 ארצות שונות בעולם ויש בו נסיוון לאפיין בקצרה את הארץ שכל ילד מייצג, הדברים הנוסרים בגוף ראשון; "שמע... אבא ואני ואני גרים ב...". ולאחר מכן מכון בא ספר קצר חוותתי. אם היה הספר כוונה למודית הרי שהמספר מחייב את המתרת משום שהסיפור רים על כל ארץ קרים, ביןוניים ושתתיים. יש יותר מדי דמיונות ופחות מדי יצוב והעמקה.

ספר אורייה, כתוב: יעקב שביט, איזרים: מיקי בן כנען, הוצאה מסדה, 1979, 44 עמ', מנוקד.

טיול אחר, כתבה ואיירה:
אלונה פרקל, הוצאה מה-
סדרה 1979.

חפירות חייה, חוקריהם צעדי-
רים מהפשים את העבר,
כתבה: רבקה גנון, הוצאה
את מסדה, 1979, 108
עמ', מנוקד.

אחד נגד כולם, כתוב:
יוסף חנני, איזרים: אנדורי
גרוסו, הוצאה מאור-עם,
את עותה, 1979, 25
עמ', מנוקד.

אבא אמא זאנאי, כתוב:
עודד ברלא הוציא
את עט עובד, 1979, 28
עמ', מנוקד.

הספרים חביבים על סייטואציות יומיומיות וגם מיוחדות בחווי הילד מנקודת הראות והרגשות שלו. חלק מהתוויות מbrates אים את מערכת ההתייחסות של הילד על נוהגי המבוגרים. השירים מלאים בציורים שחור-לבן הממוסגרים בכרתת תמורנות צילום באלבום.

הספרים יתבונן ביחסו של הילד אל העולם החיצוני, ביחסו אל האנשים, לעילו ואירא: מעשה במנוחה שהפועל כשחקמו ליד ביתו גורד שחקים — ארצו חפציו וuber למקומות אחרים, שומם, אולים במרתה יבנו גורדי שחקים גם במקום החדש, מחוסר בrierה עבר האיש לגרור באחד הבניינים אך צירר לו נוף של עצים ופרחים על חלונות ביתו כדי להימלט מן המראה של הבניינים שביבתו.

בתבנת נוח, כתוב: דיויס גרבו, תרגום ואירא: בצליל אל-וכטל, הוצאה מסדה, 1979, 38 עמ', מנוקד.

במרקזו של הספר תיאור חינני ומשעשע על הנעשה בין החיות שהובאו זוגות זוגות אל תוך התיבה, החיות צרכו להסתדר בתנאי ציפיות ולחיות בצוותא עד כלות המבול. הציורים: החומוריסטים, המקסימים בצבעוניותם ובדמות יונ העשיר עושים את הספר למשובח.

כדי לזכור את ימי השבוע המזיאנה נועה סימנים: בכל יום קoluteת-לה אמא צמה נוספת, ביום א' — אחת, ביום ב' — שתיים וכך הלאה עד יום השבת. כאשר נועה לא היתה זקופה לסימנים הללו, שימושו הסרטנים שקשטו את הצמות כסימנים להבדיל בין יד ימין ליד שמאל. הספר כתוב בחן ומלווה צירום נאים.

למה לאמא מותה, כתבה: היגית בנוימן, איזרים: דודו גרשטיין, הוצאה כתור לי, 1979, 22 עמ', מנוקד.

למזה לאמא מותה, כתבה:

היגית בנוימן, איזרים:

דודו גרשטיין, הוצאה כתור לי, 1979, 28 עמ', מנוקד.

גה רוטרי, אירורים: טוביה
קוורי, צילומים: עמיקם,
שוב, הוצאה עם עובד,
1979, מנוקד.

ויגרט, אירורים: חנה לר-
נה, הוצאה מסדה, 1979,
72 עם., מנוקד.

בספר נמסרת ספירות מדעית ליד ב�ורה קלה, סיפורת
ומעוררת עניין רב, פרטימ בלתי ידועים מהחי החלזונות,
הקייפוד, האזיקית, השפן, הצפרדעים והאפרוחים. הדבלים
מדויקים ואינם "מולבשים" ב�ורה ילדותית ומלאות,

הairoirs והצילומים ממחישים את הטcss, המספר מושך
כמה טיעיות רוחחות, כגון, הבחנה בין שפן לארכנטה.

ספר מעורר אהבה לבעליחים.

הדא, גיבורת הספר עוברת חוויות והרפטקאות שונות:
משוחחת עם בע"ח, עם המשם והעננים, משווה בינה ובין
הגורמים האחרים שבטע. (במה היא דומה ליוונה ובמה
היא שונה ממנה). לומדת מושגים שונים: שונה — זומה,
גודל — קטן, חי קיבוץ — חי עיר וכו'. לומדות וקולטות
אינפורמציה מדעית על אורך חי הפרט וכי. בספר יש
נסיו להקיף נושאים רבים מדי.

לפיות הגבות

חללית דאן-ז' במאן אל הופכים, כתוב: הנרי ברג
תרגום: ע. פלה, אירורים:
ליאת בנימין, הוצאה אל-
ישראל, 1979, 120 עם.

סיפור מדעי בדיוני, שיש בו אלמנטים מסיפור "החברה".
הסיפור אינו מחייב את קוראיו לדעת ידיעה מוקדמת בת-
חום לשחו (כמספר המדע הבדיוני למבוגרים), אך שילוב
הכידע בעלייה אינו פוגע ברצף העלילה. סיפור-ההமעה מר-
תק כשלעצמם, מובעת בו, בסיסוי, תפיסת עולם ביקורתית
קמעא כלפי המציאות של היום, בכלל הספרים מסווגו. יש
בקראיה בו מושום אתגר לקורא הספר.

נדודי של חמור חושב, מוסרי וחינוכי, בנדודי הוא עובד
משפחה למשפחה ומתאר את חי המשפחה — כדי מוס-
ריותה של דה-סגייר. לשון הספר נמלצת, הטקסט מלאה
בדיאלוגים רבים. הציגים בספר מקסימים. הספר מושך
בנוסף מועבד ואין הוא תרגום מדויק. מלשון המקור,
(צרפתית).

הילד קנו, חולמני ומפוזר, מפתח ידידות עם הסיחה הפר-
אית. הספר הוא סיפורה של משפחת מגדי סוסים, חייהם,
עבדותם והיחסים במשפחה. ספר אנושי מאוד מלא אהבת

אדם וטבע. קיימים בספר מצבים קיצוניים מדי ופעמים הוא
נוטה למולודרנטיות מיותרת.

ספרה היחיד של אנה סואל שנכתב ב-1877 מקובל עד היום
על ידי אנגליה כספר הפופולארי ביותר. *"האוטוביוגרפיה"*
של הסוס חורגת בהרבה מגבולות הספר המהימן על עול-
ם של בע"ח בכל ולוסים בפרט — באמצעותה נחשפים
היבטים רבים של חיי האדם והחברה, שbezcoot זווית הראייה
המקורית הם זוכים להאהה ישירה פשוטה ואוניברסלית,
ישירותו של הנarrator ופשותו היפהים אותו מובן לילדים
ומশמעותי עבורים. התרגום הנוכחי הוא הטוב מכולם —
פשוט ועם זאת עשיר, וקומוניקטיבי.

נתכלו במרפאת

1. אלטנאה, הנה באה הרכבת, נוסח עברי: אוריה סלע, אירורים: דוד ל. מורה,
הוצאת עמי, 1979, 23 עם., מנוקד.
2. אלטנאה, הולפיט לדרפא, נוסח עברי: אוריה סלע, אירורים: ניטה סאטור,
הוצאת עמי, 1979, 23 עם., מנוקד.
3. אבישי שוש, מי זה לוחש, אירורים: איריס דודש, הוצאה המחברת, 1979,
32 עם., מנוקד.
4. ברג הנרי, *חלומות דאנ-ז'* במשמעות הפוכבים, עברית: ע. פלא, אירורים: ליאת
בנייני, הוצאה אלישר, 1979, 120 עם.
5. בנזמן חנית, *למה לאמא מותה*, אירורים: דודו גרשטיין, הוצאה כתר, 1979,
27 עם., מנוקד.
6. הרזונת דה-סגייר, *זפראונוטיו של חמוץ*, תרגום ועיבוד: חיים אברבאיה, אירורים:
奥迪רי ברגנאר, הוצאה עמי, 1979, 225 עם., מנוקד.
7. הראל נירה, *שפט השימנינים של נועה*, אירורים: אלישבע געש, הוצאה כתר לי,
1979, 20 עם., מנוקד.
8. טחר-לב יורם (כתב ואיר): *מעשה באבטיח*, הוצאה כתר, 1979, 40 עם., מנוקד.
9. ליכטנzon זאב, *תראו איזה יופי — מא' עד ז'*, אירורים: אסתר קורטיא ואלונה
דנגי, הוצאה כתר, 1979, 22 עם., מנוקד.
10. גסביט אדית, *ילדי המשילה*, תרגום: איטה אלחנני, הוצאה זמורה, ביתן, מודון,
1979, 188 עם., מנוקד.
11. קרוס רוזמודנד, *הבלון שברח אל הגג*, נוסח עברי: אוריה סלע, אירורים: ניטה
טאטור, הוצאה עמי, 1979, 23 עם., מנוקד.

- ד"ר אוריאל אופק, ד"ר מרום ברוך, אלכס זהבי, גרשון ברגסון, ד"ר אסתר טרסיגיא
 ראה הוברת ב' כ"ב.
 עדנה תמי — מבקורת ספרות ילדים.
 צפריריה גראפינסקה, נילי לוצקי, — ראה הוברת א' כ"א.
 נירה פרדקין — משרד החינוך, מורה בספרות ילדים, המכילה לחינוך ע"ש דוד ילין.
 חוה ויזל — המחלקה להכשרה מורים, משרד החינוך והתרבות.
 שלחה איתן — מורה לספרות ילדים ולדרמה יצירת.
 ירדנה הדס — סופרת, מבקחת ומרצה לספרות ילדים.
 יוכבד טgal — מורה, מרצה בספרות ילדים.

ח ת ו כ נ

יעון ומחקר	
3 "חיד גדי", מוטיב בספרות-הילדים העולמית — אוריאל אופק .	
11 הנוף בשירה התיאורית ובשירה הלירית לילדים — מيري ברוך .	
17 הערות אחודות על לשון התרגום בספרי ילדים — אלכס זהבי .	
20 מוטל בן פסי החוץ והמלח מטהה הראשון בתרגום חדש — גרשון ברגסון .	
27 מי מפחד מסיפורות קלסית לבני הנערים ? — עדנה תמייר .	
30 מלاكت התרגומים, יצירה מחדש — צפריריה גראפינסקה .	
33 ספרי ילדים עבריים מתרגומים לעברית — אוריאל אופק .	
34 המידע בספרי קריאה — נירה פרדקין	
חוiot הקראיה	
37 דרכי הארץ, ב. צנלאסון — חוה ויזל, אסתר טרסיגיא	
MITOZAH	
40 תיבת נוח שלומיאל איש חלם — נילי לוצקי	
ביקורת	
במבחן ראשון : 1. ישראל — היישובים ואתاري עתיקותיהם .	
2. יום הולדת שמח ; 3. מחשבות שאין רווחות לשון ; 4. מי אשם ? ; 5. יידי החלום, טוב לחיות קטן — ג'יב .	
47 פעימות של חום ותחבה — שלחה איתן וירדנה הדס	
52 יעלולי מכி ודווי, במבחן שני — יוכבד טgal	
55 חנה רובינה — אסתר טרס	
��זף הספרים	
58 סקירות ספריות לכיתות נמוכות, ביןנות וגובהות	
נתקלנו במערכת	
61 התוכן באנגלית	

March 1980, Vol. VI, No. 3 (23)

ISSN 0334-276X

Editor; G. BERGSON

18 King David St.
Jerusalem, Israel

CONTENTS

Study and Research

- Only One Kid — A Universal Motif in Children's Literature

Dr. Uriel Ofek 3

- The Landscape Descriptive and lyrical Children's Poetry

Miry Baruch 11

- Comments on the Language of Translation in Children's Books

Alex Zahavi 17

- Mottel Ben Paisi, the Cantor, and King Matty — a New Translation

Gershon Bergson 20

Ada Tamir 27

- Who is Afraid of Classical Literature for Teen-agers

Tzafira Gar 30

- The Task of Translating — Creating Anew

Uriel Ofek 33

- Hebrew Children's Books Translated

Nira Fradkin 34

- Information in Children's Books

The Experience of Reading

- My Way to Israel

B. Katzanelson — Hava Viesel

Dr. Esther Tarsi 37

40

- Methodology

Nili Lutzki 40

- Noah's ark

- Shlumiel of chelm and other Stories

Reviews

1. Israel — Settlements and Heir Antiquities

G. Bergson 47

2. Happy Birthday

Shula Eitan & Yardena Hadash 52

3. Thoughts that won't go to sleep

Esther Tarsi 55

4. Who's to blame?

5. Waves of Warmth and affection

- Hanna Ruvina

From the Bookshelf

58

- An Annotated List for the Lower Middle and Upper Grades

- Books Received

61